

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Městské zbrojnice v pozdně středověkých Čechách

Lenka Hodicová

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka Hodicová**
Osobní číslo: **H15005**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Městské zbrojnice v pozdně středověkých Čechách**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V pozdně středověkých korunních zemích vzrostla váha městských hotovostí i role měst coby vojenských pevností. Ve městech se tak setkávalo několik tendencí. Městské rady usilovaly o posílení vojenského potenciálu obce, a zároveň o důslednější kontrolu zbraní, jejichž držení se mohlo v době nepokojů obrátit proti nim. Část výzbroje se nacházela v měšťanských domácnostech, zbývající bývaly ukládány pod kontrolou rady na radnicích či v nově zakládaných městských arsenálech. V bakalářské práci se student zaměří na vztah mezi městskou topografií a místy uložení zbraní (např. v branských věžích), reglementaci držení zbraní ze strany městských rad i hlavní druhy zbroje a zbraní, se kterými bychom se mohli v pozdně středověkých korunních městech setkávat.

Rozsah grafických prací: **obrazová a mapová dokumentace**

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

CONTAMINE, Philippe: **Válka ve středověku**. Praha 2004. GOLIŇSKI, Mateusz: **Uzbrojenie mieszczańskie na Ślůsku od poowy XIV. do końca XV. w.** In: *Studia i materiay do historii wojskowości* 33, 1990, s. 3-64. HOFFMANN, František: **České město ve středověku**. Praha 1992. KIRCHGÄSSNER, Bernhard - Scholz, Günter: **Stadt und Krieg**. Sigmaringen 1989. MACEK, Josef: **Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) 3. Města**, Praha 1998. POLÍVKA, Miloslav: **Přípravy vojenských kontingentů města Řezna na tažení do Čech proti husitům**. MHB 3, 1993, s. 253-268. RAZÍM, Vladislav: **Městské opevnění**. In: *Gotika v západních Čechách*, Praha 1996, s. 173-221.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Mgr. Martin Čapský, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. listopadu 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. 11. 2018

Lenka Hodicová

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce doc. Mgr. Martinu Čapskému, Ph. D. za odborné vedení této práce a lidem z mého okolí za poskytnutou podporu a trpělivost.

Anotace

Práce se zabývá městskými zbrojnicemi v pozdním středověku z hlediska jejich umístění, obsahu a využití městskou hotovostí. Část práce se zabývá právními omezeními nošení zbraní, jak ze strany měst, tak zemského sněmu. Práce vychází z odborné literatury, městských účetních knih, archeologických nálezů a edic středověkého práva.

Klíčová slova

Pozdní středověk – Středověké město - Městská zbrojnice - Středověké právo - Městská hotovost - Středověké zbraně - Středověká zbroj

Title

City armoury in the Late Medieval Bohemia.

Annotation

The work pursues the subject of city armouries in the Late Middle Ages from the viewpoint of their location, contents and its utilization by the city militia. A part of the work deals with legal restrictions on carrying weapons, both set by the cities and by the land assembly. The work is based in scientific literature, city accounting books, archaeological findings and editions of the medieval law.

Keywords

Late Medieval Ages - Medieval City - City armoury - Medieval law - City militia - Medieval weaponry - Medieval armour

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Město a válka	3
2.1 Vojenské postavení měst po husitských válkách	3
2.1.1 Zbrojní řemesla ve městech	5
2.2 Městská hotovost.....	7
2.2.1 Organizace městské hotovosti	7
2.2.2 Žoldnéři.....	10
2.3 Městská zbrojnice	12
2.3.1 Historie zbrojnic.....	13
2.3.2 Plzeňská městská zbrojnice.....	15
2.3.3 Další pozdně středověké zbrojnice	17
3. Uložení výbroje	18
3.1 O městských zbraních obecně	18
3.2 Obecní a cechovní výbroj	19
3.2.1 Radnice.....	19
3.2.2 Městské hradby a věže.....	20
3.2.3 Brána a branské věže.....	22
3.3 Měšťanská výbroj.....	23
4. Zbraně a městské právo.....	26
4.1 Městské právo	26
4.2 Spory měst a šlechty o nošení zbraní	30
4.2.1 Spor o ručnice.....	30
4.3 Cechy.....	32
5. Zbraně a zbroj v městských zbrojnicích	33
5.1 Chladné zbraně.....	33
5.1.1 Sečné a bodné zbraně.....	33

5.1.2 Úderné zbraně	36
5.2 Střelné zbraně	37
5.2.1 Luk	37
5.2.2 Kuše neboli samostříl.....	38
5.2.3 Ruční prak	38
5.3 Palné zbraně.....	38
5.3.1 Píšťala	39
5.3.2 Hákovnice	40
5.3.3 Tarasnice.....	40
5.3.4 Houfnice	40
5.3.5 Komerová puška	40
5.3.6 Bombarda	41
5.4 Ochranná zbroj.....	41
5.4.1 Ochrana hlavy	42
5.4.2 Ochrana trupu.....	42
5.4.3 Štíty.....	43
6. Závěr.....	44
7. Seznam použitých zdrojů.....	46
Seznam zkratek	51
Abstract	52

1. Úvod

Téma pozdně středověkých zbrojnic se sice objevuje v řadě odborných nebo populárně-naučných děl, ale málokdy je mu dopřána pozornost, kterou by si zasloužilo. Převážně se v literatuře objevují jako krátká pasáž v historii jednotlivých měst, součást vývoje historických zbraní a vojenství nebo v literatuře zabývající se městským životem v daném období.

Badatel při zkoumání zbrojnic v pozdním středověku čelí problému, který tkví v dostupných informacích – daleko lepší záznamy máme buď o zbrojnicích vrcholného středověku, nebo novověkých zbrojnicích. Tyto časové úseky je samozřejmě třeba vzít při psaní v úvahu, logicky lze předpokládat, že část výzbroje ze 14. století zůstala ve zbrojnici zachována, v případě novověku lze alespoň u některých zbrojnic předpokládat, že starší kusy zbraní nebo zbroje pocházejí z dřívější doby. Podobně lze přistupovat k právním nařízením ohledně zbraní z dřívější doby.

Cílem práce je podat výklad o městských zbrojnicích na území Českého království v pozdního středověku. Přihlížet však budu i k některým příkladům ze zbývajících pozdně středověkých českých korunních zemí a německých měst. Práce se zabývá důvody jejich vzniku, lokací a jejich inventářem. Jelikož byla část výzbroje v držení obyvatel měst, je při zkoumání městské výzbroje důležité přihlédnout k právním opatřením, která byla kvůli tomu přijata. V otázce právních opatření se také částečně dotýká konfliktů se šlechtou, které města v dané době vedly. Zohledněny jsou také právní statuta cechů vztahující se k držení a nošení zbraní.

Pozornost je také věnována organizaci městského vojska a jeho složení, v tomto kontextu budou zmíněni žoldněři a jejich role v městském vojenství.

Práce je primárně zaměřena na období 1436–1526 s přesahem do 14. století, které bylo pro vytváření městských zbrojnic zásadní. Proto jsou v práci použity údaje z období 14. století a prvních dekád 15. století o lokacích a inventářích zbrojnic, ale také právní ustanovení měst a cechů z té doby. V poslední kapitole je také zohledněna výzbroj, která pochází ze 14. století. Důvod pro to je dvojitý. 14. století byla dobou znatelného vývoje ochranné zbroje, což se promítlo do typů používaných zbraní. Druhým důvodem je fakt, že výzbroj byla nákladnou záležitostí, a proto k obnovování městských inventářů i měšťanské výzbroje docházelo postupně a řada bojovníků tak používala zastaralé vybavení.

Dále se zabývá rokem 1547, který naopak znamenal zkázu pro většinu městských arsenálů na našem území. V tomto případě práce pojednává o městských zbrojnicích, které si svou výzbroj směly z určitého důvodu ponechat, jmenovitě Domažlice a především Plzeň. Plzeňská městská zbrojnice představuje jedinou středověkou zbrojnici, která se na našem území zachovala, proto bude pozornost věnována celé její historii, od doby vzniku až po současnost.

2. Město a válka

2.1 Vojenské postavení měst po husitských válkách

Česká královská města si během husitských válek vydobyla novou mocenskou pozici v politickém systému Českého království. Kromě rozšíření svého majetku na úkor církve se především prosadila na zemském sněmu. Toto postavení se nadále snažila uhájit před ostatními stavy a stejně tak usilovala o to, aby si zachovala svá starší práva, týkající se především obchodu a podnikání. Zvláště od poslední třetiny 15. století se sama šlechta začala pouštět do podnikatelské činnosti, což pro ni v dřívější době bylo nemyslitelné. Královská města, která měla od panovníka různá privilegia, na vznik konkurence pohlížela s nechtí. Vzniklé spory se neprojevovaly jen stížnostmi králi, ale také akty agrese, před kterou se města musela bránit.¹

Země navíc procházela neklidným obdobím interregna. Následovala krátká vláda Ladislava Pohrobka, který umírá po 4 letech vlády. Po něm nastoupil Jiří z Poděbrad na trůn. Během jeho vlády vypukly v 60. letech 15. století boje mezi ním a Matyášem Korvínem o český trůn. Tento konflikt později zdědil Vladislav Jagellonský, než byly boje nakonec v 70. letech ukončeny. V 60. a 70. letech byly země Koruny české rozděleny a městské hotovosti se účastnily války na obou stranách. Královské město v době války byla pevnost, která byla opěrným bodem panovníka pro další vojenské operace.

Jako doklad vojenské síly měst lze uvést městský svaz, který se zformoval jako reakce na znění Vladislavského zřízení zemského v roce 1502. Města tehdy požadovala zachování práv z doby před vznikem zřízení a dokázala proto dokonce upustit od náboženských rozdíků. Svaz se skládal z katolických i kališnických měst a byl vojenskou a politickou jednotou. Města ve snaze posílit svou pozici postavila vojsko o síle 8 000 bojovníků.²

Neklidná doba navíc přála loupeživým skupinám, kteří ohrožovali bezpečnost všech obyvatel. Úspěšný zákrok proti zemským škůdcům někdy vyžadoval spolupráci několika měst, případně měst a zástupců ostatních stavů.

Města se ve zvláště napjatých dobách připravovala na konflikt a nakupovala zbraně, zbroj a střelný prach, uzavírala spojení, vydávala nařízení, najímala žoldnéře, opravovala a přestavovala městské opevnění, přijímala do svých služeb řemeslníky zabývající se výrobou a

¹ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan (edd). *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha, 2007, s. 58. ISBN 978-80-86197-91-3.

² Tamtéž, s. 54-56.

údržbou zbraní nebo zbroje. Ale i přesto obyvatelstvu záleželo na míru, válka byla pro město zátěží sama o sobě. Země celkově po husitských válkách nutně potřebovala obnovu.

Města sice potřebovala vojáky, kteří by je v případě napadení chránili, ale mezi obyvatelstvem se objevoval rostoucí nezájem a odpor k osobní účasti ve válce. Městským bojovníkům hrozilo nejen osobní riziko, ale finanční ztráta vzniklá ze zanedbání živnosti. Válečná kořist nebyla jistá, pokud navíc bylo vojsko svoláno na ochranu země, nedostávali účastníci žold. Vlivem vývoje válečných strategií a technologií rostla také nutnost profesionalizace bojovníků. Museli ovládat palné zbraně, umět bojovat s využitím vozové hradby. Proto se v tomto období města čím dál častěji uchylují k najímání profesionálních žoldnérů.³

Obyvatelstvo protestovalo proti osobní účasti jak v případě vlastních výprav města, tak na taženích zemské hotovosti.⁴ Při svolávání zemské hotovosti platilo pravidlo, že panovník mohl svolat zemskou hotovost k obraně dle svých požadavků v případě, že tažení probíhalo doma. Pokud připravoval výpravu hranice státu, musel sněm povolit případné výdaje na zemskou hotovost.

Jako příklad tohoto odporu zde může být uvedena Praha. Pražané v roce 1478 přijali usnesení, podle kterého měl být podíl na válce řešen válečnou daní namísto osobní účasti. Pokud jedinec chtěl, mohl se sám stále účastnit tažení, a pokud by délka tažení přesáhla dobu delší než 4 týdny, což byla doba, po kterou se musel účastnit hotovosti, měl mu být placen žold.⁵

Za účelem udržení zemského míru byly uzavírány svazy, spolky a landfrýdy, a to mezi zástupci všech stavů země. Zajišťovaly společný postup proti škůdcům, jednotnost při prosazování politických zájmů na sněmu nebo při zemském soudu, hospodářskou spolupráci.⁶ Zachování spolků a svazů ovšem nebylo trvalé, pro vnitřní neshody zanikaly.

³ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 5, 1402-1437*. Praha, 2000, s. 431. ISBN 80-7185-264-3.

⁴ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 280.

⁵ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII*. Praha, 1891, s. 352.

⁶ Jednotný postup u zemského soudu se samozřejmě týkal pouze panského a rytířského stavu.

2.1.1 Zbrojní řemesla ve městech

Zbrojní výroba ve městech v průběhu 13. a 14. století ve střední Evropě získávala na významu. Nicméně v 1. polovině 14. století byla výroba zbraní a zbroje stále vcelku nízká, nebylo vyráběno dostatek výzbroje, aby v případě války pokryla potřeby země.

O faktu, že počty zbrojních řemeslníků byly v době vrcholného středověku relativně nízké, hovoří i to, že slučovali své cechy s dalšími řemesly, aby tak zvýšili svůj vliv ve městě.⁷ Takovýmto příkladem byly sloučený cech lukařů a výrobců samostřílů v Brně, který nechal svá cechovní statuta zaznamenat do městských knih v roce 1392.⁸ Dělo se tak ale i v pozdější době, protože v roce 1446 potvrdila brněnská městská rada regule cechu, který se sestával z původně 6 různých řemeslných cechů, mimo jiné štítařů a toulařů, kteří se rozhodli v roce 1445 sloučit.⁹

Dalším krokem, který Karel IV. podnikl, bylo v roce 1360 povolení pražským střelcům, tedy výrobcům luků a kuší, aby mohli bydlet a provozovat řemeslo v pražských věžích, kde směli uchovávat vlastní zbraně a zbroj.¹⁰ Tím podpořil usazování mistrů zbrojních řemesel v Praze a zároveň ve strategických místech obrany umístil bojovníky. Střelci si toto právo podrželi a za vlády Václava IV. bylo dále rozšířeno, když jim v roce 1390 povolil si k hradbám přistavět vlastní domky.¹¹

V průběhu 15. století se zbrojní produkce zvyšovala, postupem času byla většina výzbroje dílem domácích výrobců, ačkoliv si některá města stále kupovala palné zbraně v zahraničí.

Když se město Znojmo v roce 1467 připravovalo na konflikt s Jiřím z Poděbrad, vyslalo městského puškaře nakupovat zbraně do Vídně.¹² Plzeň zase v roce 1507 pořídila v Norimberku tarasnici a Staré Město pražské ve stejném městě taktéž zakoupilo v roce 1509 tarasnici. Ve stejném roce zároveň nechali Pražané vyrobit houfnice u místního puškaře, ačkoliv výsledek jeho práce dopadl neslavně. Ovšem děla od jiného pražského výrobce z roku 1515 naopak obstála.¹³ Z nákupů u českých řemeslníků lze dále uvést například město Soběslav, které

⁷ Tímto problémem trpěly i další řemesla, nejen zbrojní.

⁸ FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo na konci středověku (1389 - konec 15. století)*. Brno, 2008, s. 123-124. ISBN 978-80-86736-11-2.

⁹ Tamtéž, s. 130.

¹⁰ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 249.

¹¹ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII*. Praha, 1891, s. 194.

¹² BOROVSÝ, Tomáš. Město proti králi. In *Alis volat propriis: sborník příspěvků k životnímu jubileu Ludmily Sulitkové*. Brno, 2016, s. 186. ISBN 978-80-86736-49-5.

¹³ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 269.

koupilo a dovezlo 17 hákovnic z Třeboně.¹⁴ Město Louny má v roce 1451 ve svých účtech uvedenu platbu puškaři za dvě různé položky.¹⁵

Města mohla zbraně a zbroj nejen kupovat, ale také je od řemeslníků a dalších obyvatel také dostávat. Buď se jednalo o odkaz v testamentu měšťana, který věnoval obecní zbrojnici kus, nebo o plnění závazků, který měl člen cechu vůči městu. O odevzdávání zbraní na základě cechovních regulí nebo městských nařízení bude řeč v jiné části textu, nicméně nemuselo jít o předem určenou povinnost. Řemeslníci odváděli daně jako ostatní obyvatelé,¹⁶ pokud ale v době výběru neměli při ruce dostatek peněz, mohli místo finanční hotovosti městu odevzdat kus výzbroje. Tak tomu bylo v případě brněnského brníře, který odevzdal pancíř spolu s dalšími předměty.¹⁷

V době, kdy se u nás začaly objevovat palné zbraně, začala města přijímat do svých služeb puškaře. Obecně se v 15. století jednalo o běžný postup evropských měst, nejen na našem území.¹⁸ Kromě výroby měli na starosti údržbu zbraní a měli se účastnit válečných tažení města.¹⁹ Většinou za to byli mimo jiné osvobozeni od daní. Chrudim si najala puškaře už na přelomu 14. a 15. století. Také Brno, dle městské listiny z roku 1402, zaměstnávalo puškaře, který měl za úkol dohled nad puškami a děly, jejich opravu a přípravu k použití v případě tažení. Dále měl během výpravy táhnout s vojskem. Spolu s dalšími úkoly měl vykonávat své řemeslo podle pokynů rady, za což byl odměněn platem a byl osvobozen od všech daní. Bez svolení rady nesměl opustit svou funkci.²⁰

Město Stříbro dokonce v roce 1413 přijalo dalšího puškaře. Zatímco první se účastnil tažení, povinností druhého byla pravděpodobně výhradně výroba zbraní.²¹

¹⁴ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 267.

¹⁵ VANIŠ, Jaroslav (ed). *Kniha počtů královského města Loun z let 1450-1472 a 1490-1491 = Liber rationum regalis civitatis Lunae ad annos 1450-1472 et 1490-1491 pertinens.* Praha, 1979, s. 271.

¹⁶ Existovaly výjimky, jak je vidět u vrchního puškaře města Brna, o kterém bude řeč později.

¹⁷ JAN, Libor, (ed), BOROVSÝ, Tomáš. *Dějiny Brna. 2. Středověké město.* Brno, 2013, s. 467. ISBN 978-80-86736-36-5.

¹⁸ CONTAMINE, Philippe. *Válka ve středověku.* Praha, 2004, s. 240. ISBN 80-7203-615-7.

¹⁹ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 220.

²⁰ FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo na konci středověku (1389 - konec 15. století).* Brno, 2008, s. 130. ISBN 978-80-86736-11-2.

²¹ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s. 462. ISBN 80-7185-661-4.

2.2 Městská hotovost

Městská hotovost je vojenská jednotka určená válečným potřebám města a jeho pána, v případě královských měst panovníkovi. Fungovala na miličním principu, tedy byla tvořena měšťany a těmi, kteří „s městem trpěli“ (případně vesnicemi, které pod město náležely), dokud tuto úlohu nezačali přebírat žoldnéři. Hlavním úkolem hotovosti byla obrana města v případě útoku na něj, ale účastnila se i tažení mimo město. Kromě akcí obecné zemské hotovosti mohli jít o vlastní zásah proti nepřátelům nebo proti loupeživým tlupám ohrožujícím město.²²

Všechny tyto účely byly podmíněny okolnostmi, některé povinnosti byly postupem času opomíjeny či obcházeny ze strany obyvatelů města, případně již nebyly zapotřebí. S nástupem profesionálních žoldnéřů pak ustupovala osobní účast měšťanů na taženích do pozadí.

Během husitských válek převzaly městské hotovosti ještě důležitější roli. I poté, co bylo ustanoveno stálé husitské vojsko, hrály městské vojenské oddíly podstatnou úlohu ve válce.²³

Města mohla být dočasně vyjmuta z vojenské povinnosti panovníkem, pokud je postihla nějaká katastrofa. Město Čáslav dostalo v roce 1522 od krále Ludvíka Jagellonského výjimku kvůli požáru, který město zdevastoval. Po dobu 10 let se měšťané nemuseli podílet na hotovosti, ovšem s podmínkou, že po vypršení dané doby se bez výmluv konat svou povinnost.²⁴

2.2.1 Organizace městské hotovosti

Nejčastějším principem organizace městských hotovostí byl tzv. čtvrtní princip. Na jeho základě byla hotovost organizována do oddílů podle městských čtvrtí, v jejichž čele pak stál čtvrtník, v případě menších oddílů šlo o desátníky nebo padesátníky. V čele celé hotovosti pak stál hejtman. Ten byl obvykle jmenován městskou radou, kdy byla přednost dávana osobě s dřívější vojenskou zkušeností, jako byli příslušníci nižší šlechty, nebo mohl být například volen z kolektivu konšelů.²⁵

²² FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo na konci středověku (1389 - konec 15. století)*. Brno, 2008, s. 23. ISBN 978-80-86736-11-2.

²³ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek 5, 1402-1437*. Praha, 2000, s. 432. ISBN 80-7185-264-3.

²⁴ ČELAKOVSKÝ, Jaromír – FRIEDRICH, Gustav (edd). *Codex iuris municipalis III*. Praha, 1948.

²⁵ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009, s. 201. ISBN 978-80-7106-543-2.

Městské oddíly byly tvořeny převážně pěšáky, kteří využívali vozovou hradbu. Jízda, preferovaná šlechtou, byla v menšině.²⁶

Hotovost byla svolávána tak, že byla na náměstí nebo jiném předem vybraném místě vyvěšena korouhev povolane čtvrti. Členové hotovosti se pak měli ve zbroji a se zbraní v ruce shromáždit, očekávajíc pokynů velitele. Účastí byli povinni všichni plnoprávní měšťané, vyjmuti z povinnosti byli pouze staří, velmi mladí, jinak také omlouvala nemoc nebo jiný závažný důvod. Tento typ organizace nebyl používán pouze v Čechách, ale například i v německém Norimberku nebo ve Slezsku.

Města si někdy pro tento účel uchovávala seznamy obyvatelstva s výčtem zbraní, které vlastnili. Takovéto seznamy například vedlo město Slaný.²⁷ Ti, kteří neměli dostatečnou výzbroj, byli vybaveni zbraněmi a zbrojí z městské zbrojnice.

Dalším užívaným principem stavění hotovosti byl cechovní. V tomto případě byly vojenské povinnosti a funkce přeneseny na městské cechy. Oddílům veleli cechmistři a oddíl byl tvořen členy cechů.²⁸

I když město organizovalo hotovost na základě čtvrtního principu, byla od řemeslníků očekávána participace, kdy měli postavit předem daný počet bojovníků.²⁹ Všeobecně patřili členové cechů mezi obyvatele města s většími bojovými zkušenostmi, zvláště řemeslníci zabývající se výrobou střelných a palných zbraní ovládali zacházení se zbraněmi, které vyráběli.³⁰ Zapojeny byly ale i další řemesla, nejen zbrojní. To ostatně dokládá pražský cech skládající se z uzdárů, sedlářů a ševců, který nechal v roce 1391 zanést do městských knih svá statuta, podle kterých měly být peníze za přijetí částečně využity k zaplacení zbraní.³¹

Příklad organizace městské hotovosti založený na čtvrtním principu lze nalézt u Starého Města pražského. V roce 1371 bylo vydáno obecní usnesení o způsobu plnění vojenské hotovosti. Staré Město bylo rozděleno do 4 čtvrtí, týnské, linhartské, mikulášské a havelské. Na základě usnesení se měly tažení účastnit pouze 2 čtvrti, zatímco zbylé 2 měly hájit město. Ty

²⁶ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 145. ISSN 0036-5335.

²⁷ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 144. ISSN 0036-5335.

²⁸ KOLÁŘ, František (ed.), KOLÁŘ, František. *Opavské hradby*. Opava, 2013, s. 62. ISBN 978-80-85034-70-7.

²⁹ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 195. ISSN 0036-5335.

³⁰ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 267.

³¹ ŠKAŘUPA, Petr. *Právní aspekty cechovního zřízení v českých zemích*. Praha, 2011, s. 105. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

čtvrti, které odešly bojovat, byly vyjmuty z povinnosti platit dvě následující daně, tato povinnost přešla na jejich sousedy doma. Na druhou stranu se ale na výpravě bojovníci museli živit na vlastní náklady, plat pobírali pouze hejtmani. Hejtmany si volili čtvrti samy, každá jedno, přičemž jeden měl být z řad konšelů a druhý z řad měšťanů.³² V účasti se čtvrti střídaly, vždy po 4 týdnech.³³

Odpověď na otázku financování tažení městské hotovosti dobře ilustrují záznamy o výpravách města Slaného. Město Slaný stálo na straně Jiřího z Poděbrad a později krále Vladislava Jagellonského ve válce s Matyášem Korvínem. V 60. a 70. letech 15. století se účastnilo 12 výprav. I přes neúplnost záznamů předkládají příklady tažení iniciovaných různými příčinami, tažení krajské hotovosti, účast na tažení zemské hotovosti ku obraně země, tažení s převažujícím podílem členů cechů a jiné výpravy financované městem.

Zde lze srovnávat s fungováním slánské hotovosti se Starým Městem pražským. Usnesení uvádělo, že bojovníci nebudou dostávat žádný žold. Bylo tak proto, jelikož se účastnili tažení zemské hotovosti na pokyn panovníka. Podobný příklad nacházíme v 7. slánské výpravě. Ta byla svolána na obranu země proti vpádu Matyáše Korvína. Na rozdíl od většiny výprav Slaného ani v tomto případě bojovníci nedostali žold. Také byla organizována na čtvrtním principu, vojáci byli složeni ze 4 čtvrtí a 4 předměstí.³⁴ K nim se připojili vojáci z vesnic náležících pod město, jejich účast platili obyvatelé města.³⁵

V dalších případech ale město vyplácelo žold. Peníze většinou pocházely z daní vybraných podle městských čtvrtí, doplněných penězi z dalších příjmů města a od vesničanů. V případě 1. výpravy, kdy se městské vojsko připojilo ke krajské hotovosti na tažení proti Budyni byly peníze poskytnuty z tzv. budyňského registru, tedy krajských peněz vybraných pro toto tažení.³⁶

Ještě jednu výjimku můžeme v soupisu najít, a to je 8. výprava k Rakovníku. Ta byla z větší části složena z členů řemeslných cechů, měšťané tvořili menšinu. Nikdo z účastníků také nepobíral žold, cechy vypravily své členy na vlastní náklady, ostatní účastníci se také živili z vlastních prostředků. Jedinou odměnou, kterou mohli účastníci očekávat, byla kořist.³⁷

³² VOJTÍŠEK, Václav. *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*. Praha, 1928, s. 141-142.

³³ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII*. Praha, 1891, s. 352.

³⁴ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 164-165. ISSN 0036-5335.

³⁵ Tamtéž, s. 178.

³⁶ Tamtéž, s. 174-175.

³⁷ Tamtéž, s. 165-166.

Všichni bojovníci nepobírali stejný žold. dostávali Bojovníci, kteří měli větší zkušenosti dostávali vyšší odměnu.³⁸

Existovaly způsoby, jak mohli obyvatelé přenést povinnost účasti na někoho jiného. Bohatší měšťan za sebe mohl najmout z vlastních peněz jiného obyvatele města, cechovní mistr za sebe mohl poslat tovaryše nebo učedníka. Také bylo možné zaplatit městu částku, za kterou pak město samo najímalo žoldněře. S rostoucí profesionalizací žoldněřů a stoupající nechutí obyvatel města k vlastnímu zapojení na tažení postupně přecházelo placení speciální válečné daně v běžnou praxi.

2.2.2 Žoldněři

Najímání náhradníků z řad městského obyvatelstva patřilo k běžným postupům při stavění městské hotovosti. Zpravidla se jednalo o chudší obyvatele, kteří neměli ani vlastní zbroj a museli být dovybaveni z obecní zbrojnice. Účastnili se tažení kvůli žoldu a příslibu kořisti. Najímání byli běžně městem, z výnosu speciální daně. Zaplacením této daně se mohli bohatší měšťané vyhnout osobní účasti, pokud se sami nedomluvili s některým chudším sousedem, který je zastoupil, a kterému zaplatili přímo. V případech řemeslných cechů bylo zase běžným jevem, že mistr za sebe vyslal tovaryše nebo učedníka. V rejstřících výprav města Slaného, který výkup z povinnosti umožňoval, jsou náhradníci jmenovitě uvedeni stejně jako osoba, kterou zastupují.³⁹

Pokud se o městskou chudinu, nebylo možné od těchto bojovníků očekávat velké válečné zkušenosti. Pokud se přeci jen jednalo o zkušenějšího vojáka, dostával oproti ostatním vyšší žold. Rozdíly v platu se také projevovaly mezi různými typy vojáků, zde se vycházelo z požadavků na výcvik, které daná profese vyžadovala. Nejlépe byli placeni jezdci, nejméně pěší bojovníci s chladnými zbraněmi. Z pěšáků měli nejvyšší žold pavézníci.⁴⁰

K profesionalizaci žoldněřů u nás došlo po husitských válkách. Obyvatelé, kteří odešli bojovat, získali dostatek zkušeností, a ne všichni se po skončení bojů vrátili k poklidnému životu. Tito žoldněři nacházeli uplatnění nejen u nás, ale i v zahraničí. Podíl na tom měla technika vozové hradby. Její využití vyžadovalo určitý stupeň praxe, kterou čeští žoldněři

³⁸ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 279.

³⁹ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15.* Praha, 1961, č. 4-5, s. 196. ISSN 0036-5335.

⁴⁰ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 279.

disponovali. Jak vozová hradba, tak čeští bojovníci měli v 15. století vynikající pověst, kterou si udrželi až do konce století. Tehdy začala technika vozové hradby upadat. Její specifická byla příliš komplikovaná pro běžné vojáky a pomalu vymizela.⁴¹

Potenciál žoldněrů si začala uvědomovat i šlechta. Už dříve bylo běžné, že si města najala rytíře jako velitele městské hotovosti, protože nižší šlechtici měli pro potřebný úkol dostatečné zkušenosti. Žoldněřské oddíly představovaly pro šlechtice způsob obživy. Byly pokládány základy vojenského podnikání.⁴²

S rostoucí nechtí měšťanů i zbytku obyvatel města bylo najímání profesionálních žoldněrů stále běžnější. Výhodou bylo, že profesionálové měli vlastní výzbroj. Prohraná bitva mohla pro město znamenat ztrátu obecní výzbroje, kterou by muselo nahradit.⁴³ V případě profesionální žoldněrů s vlastní zbrojí město proto kromě peněz na žold běžně poskytovalo zbraně pro kolektivní užití jako dřevcové zbraně, případně střely a prach. Město Řezno, které do boje proti husitům vyslalo žoldněře, pro výpravy dokupovalo kopí, střelivo, štíty, ale také kuše a palné zbraně, které především byly v dané době poměrně drahé. Také žoldněřům platilo peněžní náhradu za koně uhynulé během výpravy.⁴⁴

Žoldněřské oddíly se mohla skládat i z jízdy, nejen pěších vojáků. Význam jízda sice začal v 15. století klesat, ale stále nevymizela. Jízdní žoldněře najalo například město Znojmo v roce 1467.⁴⁵ Ve stejnou byli jízdní žoldněři také ve Brně.⁴⁶ Obě města patřila na stranu Matyáše Korvína.

Zbraně a zbroj také představovaly kořist. V roce 1507 se musel Anderle z Pachu domáhat vrácení jeho zbroje, samostřílu a koně, které zapůjčil jinému člověku a které byly ukořistěny Plzeňskými.⁴⁷ Ukořistěnou zbroj při návratu z tažení žoldněři prodávali městu do obecní zbrojnice. Zbraně takto získané byly levnější než koupené od řemeslníků.⁴⁸ Někteří navrátilci ovšem tento postup zneužívali a městu prodávali i zbraň a zbroj, kterou jim samo

⁴¹ ČORNEJ, Petr –BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek 6., 1437-1526*. Praha, 2007, s. 70. ISBN 80-7185-264-3.

⁴² Tamtéž, s. 71.

⁴³ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004, s. 401. ISBN 80-7185-661-4.

⁴⁴ POLÍVKA, Miloslav. Přípravy vojenských kontingentů města Řezna na tažení do Čech proti husitům. In *Mediaevalia Historica Bohemica* 3, 1993, s. 260. ISSN 0862-979X.

⁴⁵ BOROVSÝ, Tomáš. Město proti králi. In *Alis volat propriis: sborník příspěvků k životnímu jubileu Ludmily Sulitkové*. Brno, 2016, s. 187. ISBN 978-80-86736-49-5.

⁴⁶ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013, s. 628. ISBN 978-80-86736-36-5.

⁴⁷ STRNAD, Josef (ed). *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad. Část II., Od r. 1450-1526*. Plzeň, 1905, s. 561.

⁴⁸ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 293.

zapůjčilo. Města se tento problém snažila řešit. Louny v roce 1521 nutilo žoldnéře, aby si nezbytné kusy vybavení od města kupovali, s příslibem, že při návratu budou mít možnost zbroj prodat zpět.⁴⁹

Město Slaný najalo žoldnéře pro většinu svých tažení během 60. a 70. let. 15. století. Záznamy nerozlišovaly mezi profesionálními žoldněři a najatou městskou chudinou, a proto nelze jejich podíl stanovit s určitostí. Ukazateli mohly být pouze výše žoldu a opakovaná účast na výpravách.⁵⁰

Vyšší podíl profesionálních žoldnéřů samozřejmě zvyšoval šance na úspěšnost tažení, ale nebylo jeho zárukou. O problému kvality žoldnéřů vědělo své i Brno. Navzdory tomu, že většinu jejich hotovosti tvořili žoldněři, mělo vojsko nízkou úroveň a bylo opakovaně poraženo ve střetech s vojsky Jiřího z Poděbrad. Neúspěchy na bojišti alespoň částečně vyvažovali úspěšnými zásahy proti loupeživým tlupám v okolí města.⁵¹

Města postupně začala vydržovat žoldněřskou posádku i v době míru. Vojáci měli na starosti hlídání hradeb a bran, což byly činnosti, které v minulosti plnili měšťané nebo měšťtí služebníci. Praha využívala žoldnéře k hlídání ulic během ponůcek, udržování pořádku během akcí jako byly trhy, popravy nebo při nepokojích.⁵²

2.3 Městská zbrojnice

Coby případná vojenská pevnost a zároveň zdroj vojenské hotovosti města musela mít pro případ potřeby svůj vlastní arzenál výzbroje. Hned v úvodu je ovšem nutno podotknout, že zdaleka ne všechny zbraně nebo zbroj byly uloženy v budově sloužící jako městská zbrojnice. O vlastnění zbraní ve městě a jejich přesnějším místě uložení bude řeč později.

Dále je pro začátek podstatné uvést, že ve středověku nebyly většinou městské zbrojnice samostatné budovy.⁵³ Trend ukládání zbraní v jedné budově (pro tento účel speciálně postavené) se v českých zemích objevil až v pozdější době, po třicetileté válce. Takovými zbrojnicemi byla malostranská zbrojnice, jejíž vybudování bylo zamýšleno už v roce 1614, ale

⁴⁹ MACEK, Josef. *Jagellonský věk v Českých zemích. Díl 3.* Města. Praha, 1998, s. 84. ISBN 80-200-0629-X.

⁵⁰ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15.* Praha, 1961, č. 4-5, s. 194. ISSN 0036-5335.

⁵¹ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město.* Brno, 2013, s. 628. ISBN 978-80-86736-36-5.

⁵² Fakt, že město k hlídání hradeb nebo výkonu ponůcek najalo žoldnéře neznamenalo, že obyvatelé města byli úplně zproštěni této povinnosti. TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Praha, 1891, s. 358.

⁵³ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě.* Praha, 2009, s. 218. ISBN 978-80-7106-543-2.

postavena byla až v 50. letech 17. století,⁵⁴ chebská městská zbrojnice z let 1551-1552,⁵⁵ nebo zbrojnice v Uherském hradišti, která byla postavena v 1. polovině 17. století.⁵⁶

Spíše se přistupovalo k využití míst, která hrála roli při obraně či správě města, případně byla v dané době prázdná a zaručovala bezpečné uložení vojenského materiálu.

Badatel se při výzkumu pozdně středověkých zbrojnic v zemích Koruny české musí připravit na fakt, že jen malý zlomek přetrval do dnešních dní.

Problém s nedochováním zbrojnic je dvojitý. Jednak chybí informace o jejich obsahu. Badatelé musí vyvozovat z několika málo dochovaných zbrojnic, případně šlechtických zbrojnic, dále z archeologických nálezů a v neposlední řadě písemných památek. Pro srovnání lze použít dochované nebo zdokumentované městské zbrojnice sousedních zemí.

Stejný problém vyvstává ale i v případě místa, kde se zbrojnice nacházela. V tomto případě lze samozřejmě (kromě použití podobného postupu jako v případě obsahu zbrojnic) zjednodušovat na základě všeobecných informací, které umisťují zbrojnice do několika klíčových lokací ve středověkém městě. Existovaly výjimky, o kterých zůstaly ale jen pramalé doklady.

2.3.1 Historie zbrojnic

Při výzkumu historie městských zbrojnic v českých zemích jedince v první řadě narazí na problém nedostatku fyzicky dochovaných zbrojnic z období středověku a musí se proto opírat především o písemné památky a případné archeologické nálezy. Tento nedostatek pochází ze dvou příčin. Prvním důvodem, v tomto ohledu minoritním, bylo logické vyřazení zastaralého vybavení. Zvláště u bohatých měst se předpokládá, že jejich zbrojnice byly udržovány a starší výzbroj byla vyměněna.⁵⁷ Daleko výraznějším byl druhý důvod, který vychází z historického dění českých zemích.

Jako nejstarší doklad existence městské zbrojnice v Čechách je považován její inventář města Stříbro z roku 1362. Město mělo ve svém držení 12 samostřílů a 12 nákrčníků, které byly

⁵⁴ Malostranská zbrojnice. *Památkový katalog*. Online. [cit. 2018-11-10].

URL: <<https://pamatkovykatalog.cz?element=15627836&action=element&presenter=ElementsResults>>.

⁵⁵ Zbrojnice Městský dvůr - Zbrojnice. *Památkový katalog*. Online. [cit. 2018-11-10].

URL: <<https://pamatkovykatalog.cz?element=15301177&action=element&presenter=ElementsResults>>.

⁵⁶ Bývalá zbrojnice, dnes Galerie Slováckého muzea. *Památkový katalog*. Online. [cit. 2018-11-10].

URL: <<https://pamatkovykatalog.cz?element=14508165&action=element&presenter=ElementsResults>>.

⁵⁷ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004, s. 401. ISBN 80-7185-661-4.

uloženy na radnici. Kromě toho má každý z městských představitelů v držení několik kusů zbroje a samostřílů, další výzbroj byla svěřena 15 dalším měšťanům.⁵⁸ Povinností těchto 15 mužů, takzvaných kapitánů, bylo v případě potřeby rozdělit výstroj mezi obyvatele města.⁵⁹

Inventář ze Stříbra byl následován soupisem obecní zbrojnice Kolína z roku 1381, kde je uvedeno 54 mečů, 63 samostřílů, 63 přileb a 52 kusů zbroje.⁶⁰

V roce 1362 bylo také vydáno nařízení Karla IV., kterým královským městům nařizuje uchovávat stanovený počet výzbroje, přičemž část této výzbroje pocházela od panovníka, zatímco zbytek měla města dokoupit na vlastní náklady.⁶¹ Jednalo se o opatření s cílem celkově posílit zemskou vojenskou hotovost pro případ války. Toto nařízení nebylo jediným krokem, který Karel IV. podnikl, v předcházejících letech se snažil o podpoření růstu zbrojní produkce v českých městech.

Zbroj, kterou král pořídil v Norimberku a Sulsbachu, byla dovezena do Čech a následně v průběhu roku 1362 a 1363 rozvezena do královských měst.⁶² Z 27 až 28 měst⁶³, které obdržely zbroj, lze pro příklad jmenovat Hradec Králové, Plzeň, Kolín, Polička, Vysoké Mýto, Domažlice, Beroun a další.⁶⁴ Vratislav spolu s 3 dalšími hrady obdržela část této výzbroje v roce 1370, kdy hrozila válka s Polskem.⁶⁵ Ačkoliv se originální dokument s rozkazem do dnešní doby nedochoval, existují listiny, kterými jednotlivá města potvrzují přijetí zbroje a zavazují se dle rozkazu doplnit své zbrojnice o další kusy.⁶⁶ Díky tomu dnes máme alespoň základní přehled o vybavenosti zbrojnic daných měst. Tato zbroj v nadešlé válce poskytla husitským městům výhodu oproti zbytku hnutí.⁶⁷

V průběhu 15. století vybavenost městských zbrojnic podstatně stoupla. Kromě zbraní a zbroje pro bojovníky v nich bylo možné najít i koňskou výstroj a obléhací stroje, v pozdější

⁵⁸ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst*. Díl I. Praha, 1890, s. 292.

⁵⁹ GOLIŇSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wroclaw in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 15, 2002, s. 82. ISSN 0860-0007.

⁶⁰ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst*. Díl I. Praha, 1890, s. 293.

⁶¹ ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed). *Codex iuris municipalis II.* Praha, 1895, s. 577.

⁶² M. Polívka uvádí, že tato zbroj byla nejprve dovezena do Prahy a Plzně, odkud byly rozváženy do ostatních měst. POLÍVKA, Miloslav. Vývoj zbrojních řemesel v Praze na konci 14. a 1. polovině 15. století. In *Documenta Pragensia VI/1*, 1986, s. 50-51. ISSN 0231-7443.

⁶³ GOLIŇSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wroclaw in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 15, 2002, s. 81. ISSN 0860-0007.

⁶⁴ ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed). *Codex iuris municipalis II.* Praha, 1895, s. 577-579.

⁶⁵ GOLIŇSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wroclaw in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 15, 2002, s. 81. ISSN 0860-0007.

⁶⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed). *Codex iuris municipalis II.* Praha, 1895, s. 577-579.

⁶⁷ ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek 5, 1402-1437*. Praha, 2000, s. 430. ISBN 80-7185-264-3.

době i děla. Zvýšil se také celkový počet zbraní. Částečný podíl na tomto faktu nesly husitské války a další konflikty, kterými země procházela v dané době.

Těžkou ránu zasadily městským zbrojnicím postihy krále Ferdinanda I. Habsburského z roku 1547. Jednou ze sankcí byla konfiskace obsahu obecních zbrojnic většiny měst. Několik málo měst bylo ušetřeno z důvodů obrany země, například Domažlice jako hraniční město si smělo svou ponechat navzdory účasti na stavovském odboji.⁶⁸ Výjimku také obdržela Plzeň. Ta si svou zbrojnici mohla ponechat jako odměnu za věrnost panovníkovi.⁶⁹ Díky tomu se do dnešní zachovala jakožto jedna z mála středověkých zbrojnic ve Střední Evropě, a proto jí bude v následujícím textu věnována pozornost. Sankce naopak postihla i města, která během konfliktu zachovala neutralitu.

Konfiskace se týkaly pouze obecních zbraní, které náležely městu, osobní zbraně měšťanů jim byly ponechány.⁷⁰ Měštům se sice do konce 16. století podařilo znovu shromáždit lehkou zbroj a zbraně pro své vojáky, ale už nedoplnila těžkou válečnou techniku, která měštům a městským svazům umožňovala v minulosti vedení války.⁷¹

2.3.2 Plzeňská městská zbrojnice

Vývoj plzeňské městské zbrojnice se nelišil od vývoje jiných královských městských zbrojnic. Plzeň patřila mezi města, která od Karla IV. přijala zbroj a počátkem roku 1363 přislíbila její doplnění na vlastní náklady. Celkem obdrželi 388 náprsníků, 330 podbradků, 310 náramků, 20 horních náramků na plece a 20 obojků. Plzeňští se zavázali tento počet doplnit tak, aby od každého bylo 400 kusů zbroje.⁷² Jedná se o první zmínku o plzeňské zbrojnici⁷³ a místo jejího uložení není řečeno.

V době husitských válek stála Plzeň na straně Zikmunda. Žižka, který ve městě pobýval od roku 1419, spolu se všemi plzeňskými přívrženci husitského hnutí město opustil v roce 1420

⁶⁸ PEŠEK, Jiří. Pražské měšťanské zbrojnice v letech 1584-1620. In *Documenta Pragensia* VI/1, 1986, s. 139. ISSN 0231-7443.

⁶⁹ VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 7, 1526-1618*. Praha, 2005, s. 202. ISBN 80-7185-264-3.

⁷⁰ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst*. Díl I. Praha, 1890, s. 294.

⁷¹ PEŠEK, Jiří. Pražské měšťanské zbrojnice v letech 1584-1620. In *Documenta Pragensia* VI/1, 1986, s. 132. ISSN 0231-7443.

⁷² STRNAD, Josef (ed). *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad. Část I., Od r. 1300-1450*. Plzeň, 1891, s. 91.

⁷³ DOUŠA, Jaroslav. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha, 2004, s. 23. ISBN 80-7106-723-7.

a Plzeň se tak stala plně katolickým městem. Město bylo během války husity několikrát obléháno, ale nikdy nebylo dobyto, na čemž měla dobře vybavená městská zbrojnice (spolu s městskou fortifikací) svůj podíl.⁷⁴ Katolické vyznání plzeňských měšťanů určilo pozici města v nadcházejících konfliktech. Pro osud plzeňské městské zbrojnice byl tento fakt rozhodujícím během stavovského odboje v roce 1547, kdy Plzeň zachovala věrnost Ferdinandovi I. a spolu s Ústím nad Labem a Českými Budějovicemi unikla konfiskacím a sankcím, která byla uvalena na ostatní města.⁷⁵

Z období pozdního středověku bohužel nepochází žádné údaje o zbrojnici, další zmínka je až údaj z roku 1537, který hovoří o přenesení zbraní do nové místnosti. Jednalo se převážně o palné zbraně. Z lehčích palných zbraní výčet uvádí 15 píšťal, 119 hákovnic, 100 polohákovnic, z těžkých palných zbraní pak 8 houfnic, 7 švihovek a 6 tarasnic. Dále se hovoří o 2 měděné skřipcích a 1 heveru.⁷⁶ Lze ale předpokládat, že některé z těchto zbraní pochází ze staršího období. Hevery byly součástí střelných zbraní, například samostřílů, a sloužily k jejich natahování.⁷⁷

V 15. a 16. století byla zbrojnice umístěna v městské radnici, po skončení třicetileté války byla postavena skladiště pro uskladnění zbraní.⁷⁸ V 19. století došlo ve sbírce k velkým úbytkům, kdy byly jednotlivé předměty darovány jednak do různých sbírek či muzeí, nebo došlo k jejich zničení a využití materiálu na stavební účely.⁷⁹

Plzeňská zbrojnice obsahuje velkou kolekci palných zbraní. V první řadě 24 hákovnic z období poslední čtvrtiny 14. století až 1. polovina 15. století.⁸⁰ Dále se jedná o palné zbraně z 1. poloviny 16. století, muškety z doby třicetileté války a ochranná zbroj, jejíž nejstarší kusy pocházejí z 15. století.⁸¹

Dnes je obsah zbrojnice součástí expozice Západočeského muzea v Plzni.⁸²

⁷⁴ DOUŠA, Jaroslav. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha, 2004, s. 27. ISBN 80-7106-723-7.

⁷⁵ VOREL, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek 7, 1526-1618*. Praha, 2005, s. 201-202. ISBN 80-7185-264-3.

⁷⁶ FRÝDA, František. *Plzeňská městská zbrojnice*. Plzeň, 1988, s. 3.

⁷⁷ Historický vojenský ústav. *Hever k napínání kuše; střední Evropa; kolem 1550*. Online. [cit. 2018-06-10]. URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/hever-k-napinani-kuse-stredni-evropa-kolem-1550/>>

⁷⁸ FRÝDA, František. *Plzeňská městská zbrojnice*. Plzeň, 1988, s. 4.

⁷⁹ Plzeňská městská zbrojnice. Rozšířená verze. s. 1.

URL: <http://www.zcm.cz/sites/default/files/plzenska_mestska_zbrojnice_rozsirena_verze.pdf>

⁸⁰ FRÝDA, František. *Plzeňská městská zbrojnice*. Plzeň, 1988, s. 14-15.

⁸¹ *Plzeňská městská zbrojnice*. Rozšířená verze. s. 2.

URL: <http://www.zcm.cz/sites/default/files/plzenska_mestska_zbrojnice_rozsirena_verze.pdf>

⁸² Západočeské muzeum v Plzni. *Plzeňská městská zbrojnice*. Online, 2013. [cit. 2018-06-05].

2.3.3 Další pozdně středověké zbrojnice

O obsahu dalších zbrojnic si lze udělat představu díky zápisům v městských knihách o nákupu zbraní a zbroje. Pro bližší představu například Kutná Hora v roce 1496 do své zbrojnice přikoupila 14 kusů přední a zadní (zde pravděpodobně myšleno přední a zadní část plátové zbroje), 7 kapalínů,⁸³ 7 lebek, 10 párů myšek,⁸⁴ 2 kdylníky (část zbroje).⁸⁵ Tuto zbroj v roce 1514 doplnila o 46 ručnic, 10 hákovnic a 10 pavéz. Nakoupené zbraně byly uloženy v městské radnici.⁸⁶

Obdobně město Louny na podzim roku 1462 zakoupilo 4 kopy cepů.⁸⁷ V roce 1520 pořídilo 10 pavéz a blíže nespecifikovaný počet zbroje, v roce 1526 k tomu byla dokoupena zbroj pro 50 osob.⁸⁸ Součástí obecní zbrojnice byl také nespecifikovatelný počet samostřílů, jelikož v roce 1452 platilo město dvakrát po sobě částku 3 groše za opravu 1 kusu.⁸⁹ Výzbroj byla opět umístěna v radnici.⁹⁰

URL: <<http://www.zcm.cz/expozice/plzenska-mestska-zbrojnice>>.

⁸³ Železný klobouk.

⁸⁴ Zbroj chránící ruce.

⁸⁵ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 293.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ VANIŠ, Jaroslav (ed). *Kniha počtů královského města Loun z let 1450-1472 a 1490-1491 = Liber rationum regalis civitatis Lunae ad annos 1450-1472 et 1490-1491 pertinens.* Praha, 1979, s. 764.

⁸⁸ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 293.

⁸⁹ VANIŠ, Jaroslav (ed). *Kniha počtů královského města Loun z let 1450-1472 a 1490-1491 = Liber rationum regalis civitatis Lunae ad annos 1450-1472 et 1490-1491 pertinens.* Praha, 1979, s. 302, 304.

⁹⁰ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 293.

3. Uložení výzbroje

3.1 O městských zbraních obecně

Zbraně a zbroj ve městě lze rozdělit do dvou základních kategorií – ty vlastněné městem nebo cechy a ty, které patřily obyvatelům města. Obecní zbraně ve zbrojnici tam zpravidla byly uloženy až do chvíle, kdy byly potřeba. Co se zbraní v domácnostech obyvatel města týče, jejich nošení a použití podléhalo městským (případně zemským) nařízením a omezením.

Při zkoumání umístění zbrojnic je také třeba vzít v potaz dvě otázky – komu zbraně patřily a zdali tento fakt ovlivnil místo uložení. To, že šlo o obecní nebo cechovní zbraně, totiž ještě nutně neznamenalo, že se nacházely v obecní nebo cechovní zbrojnici. Ne všechny zbraně, které měli měšťané doma, byly jejich soukromým vlastnictvím. Město se mohlo rozhodnout rozdělit obecní výzbroj mezi obyvatele k opatrování. Podobně tomu bylo u řemeslníků. Výzbroj, kterou u sebe měli, mohla stejně dobře být obecní, nikoliv soukromou nebo cechovní.

Cechovní zbraně mohly být uloženy v cechovních zbrojnicích, společně s obecními zbraněmi v městské zbrojnici nebo v domácnostech členů. Jak již bylo naznačeno, řemeslníci mohli mít ve svém držení také zbraně, které náležely městu. Pokud bylo od cechů očekáváno, že postaví určitý počet mužů, bylo nutné tyto bojovníky vyzbrojit. Vlastní zbraně cechu nebo jeho jednotlivých členů nemusely stačit a pak bylo třeba sáhnout po městských zbraních. Z tohoto důvodu pravděpodobně požadoval král Václav IV. po řemeslnících města Vratislavi vrácení městských zbraní zpět na radnici. Panovník dále žádal, aby zbraně, které patřily cechu byly uloženy na stejném místě.⁹¹

Obecně se uvádí, že v městské zbrojnici byla uložena zbroj, těžká válečná technika, střelivo a prach, palné zbraně a dřevcové zbraně.⁹² Chladné zbraně se v obecních zbrojnicích vyskytovaly minimálně, ty byly uchovávány v domácnostech měšťanů. Zvláště palné zbraně a zbroj byly nad finanční možnosti většiny obyvatel města, dovolit si je mohli pouze bohatší měšťané.⁹³ V otázce vybavení, které vlastnili, se projevovaly majetkové rozdíly mezi obyvateli.

V období pozdního středověku u nás opravdu nelze hovořit o městských arsenálech ve smyslu za tímto účelem speciálně vystavěné zbrojnici. Vyčlenění samostatné budovy pro městské zbraně a zbroj bylo velmi vzácné. Takovouto výjimkou byla Olomouc, kde skladovali

⁹¹ GOLÍŇSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wrocław in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 15, 2002, s. 81. ISSN 0860-0007.

⁹² KOLÁŘ, František (ed.), KOLÁŘ, František. *Opavské hradby*. Opava, 2013, s. 63. ISBN 978-80-85034-70-7.

⁹³ Tamtéž s. 66.

zbraně v bývalém kostele.⁹⁴ Kostel byl nejdůležitější stavbou ve městě a v době, kdy v městské zástavbě stále ještě převládaly dřevěné konstrukce budov, byly církevní stavby velmi často kamenné.⁹⁵ Po nástupu palných zbraní a střelného prachu byla kamenná budova bezpečnějším úložištěm než dřevěné domy.

Běžně používanými lokalitami pro obecní zbrojnici byly radnice, brány a branské věže, městské hradby a ostatní věže. Výzbroj také nemusela být uložena pouze na jediném místě. Město mohlo umístit hlavní část zbraní v radnici a zbytek rozmístit do dalších budov.

Příklady umístění zbrojnic pro každou z výše uvedených možností jsou uvedeny v následujících podkapitolách.

3.2 Obecní a cechovní výzbroj

3.2.1 Radnice

Radnice byla po kostele nejdůležitější stavbou města.⁹⁶ V českých zemích začaly být budovány převážně ve 14. století, ačkoliv 1. zmínka o chebské radnici pochází už z roku 1270.⁹⁷ Pro většinu měst ale nastala potřeba jejich výstavby až později, kdy městská samospráva dosáhla takového stupně vývoje, aby byla radniční budova potřeba. Radnice byly buď stavěny jako nové budovy nebo vznikly přestavbou starší. Bohatší města si mohla dovolit kamennou budovu a během 15. století byly stále častější, což vzhledem k rozšíření palných zbraní učinilo jejich skladování v dané budově bezpečnější.⁹⁸

Na radnici byly běžně ukládány cenné předměty a důležité listiny. Ty byly uschovány v zamykatelných skříních nebo truhlách. Kromě městských knih a privilegií zde byly například uloženy obecní peníze.⁹⁹ V těchto truhlách byly také uchovávány obecní zbraně a zbroj. Když Václav IV. požadoval po příslušnících vratislavských cechů vrácení obecních zbraní a na

⁹⁴ Ačkoliv zmínka pochází až z roku 1530, předpokládá se, že kostel byl k tomuto účelu využíván již dříve. PRCHAL, Vítězslav. Městská zbrojnice a obranyschopnost města. In *Dějiny Olomouce I*. Olomouc, 2009, s. 302-303. ISBN 978-80-2369-2.

⁹⁵ Spojení zbrojnice a sakrální budovy (v tomto případě bývalé) nebylo zdaleka nepřírozené. Církevní budovy jako kláštery nebo kostely mohly v případě nouze sloužit jako útočiště pro obyvatelstvo.

⁹⁶ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 473.

⁹⁷ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009, s. 184. ISBN 978-80-7106-543-2.

⁹⁸ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009, s. 186. ISBN 978-80-7106-543-2.

⁹⁹ Tamtéž, s. 191.

radnici a uložení cechovních zbraní na tomtéž místě, měly být uzamčeny právě v takovýchto truhlách.¹⁰⁰

Na radnici byl kromě cenností také skladovány řetězy pro zablokování ulic v případě, že by nepřítel pronikl do města.¹⁰¹ Dalším uloženým vybavením byly korbely a háky pro hašení požárů.¹⁰²

Postupem času přestávaly truhlice pro uložení zbraní i dalších předmětů stačit, a proto výzbroji byla určena samostatná místnost v budově, kde byly zavěšeny nebo uloženy na policích.¹⁰³ V suchém sklepě byl skladován střelný prach.¹⁰⁴ Radnice fungovala jako centrální zbrojnice, tedy v ní byly uloženy všechny nebo převážná většina obecní výzbroje.

Obecní zbrojnice na radnici byla v řadě měst. Již dříve byla zmíněna Kutná Hora, Plzeň a Louny. Další byla v Litomyšli, kam z odkazu jednoho z měšťanů putovala v roce 1502 hákovnice.¹⁰⁵ Zbraně, jejichž vrácení požadoval Václav IV. po řemeslnících, byly uloženy v již jmenovaných truhlách na radnici. Stejně tak v Domažlicích, kde právě vyjmutí z konfiskací pojednávalo o zbraních, které byly v radnici uloženy. Měšťané směli část z těchto zbraní nadále ponechat na radnici (jmenovitě ručnice a halaparty), další měli rozdělit do domácností (krátké ručnice, kopí a sekery).¹⁰⁶ Hradečtí nechali v roce 1495 do radniční zbrojnice zavěsit 2 kopy hákovnic.¹⁰⁷

3.2.2 Městské hradby a věže

Městské opevnění bylo vždy důležitou stavební součástí města, ačkoliv už dnes nejsou považovány za jednoznačný identifikující prvek městského statutu. Byly symbolem postavení, privilegiem, jehož ztráta a poboření hradeb znamenala pro město velkou potupu.

¹⁰⁰ GOLÍŇSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wrocław in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae 15*, 2002, s. 81. ISSN 0860-0007.

¹⁰¹ KREJSOVÁ, Jana. K obléhání českých a moravských měst ve středověku. In *Forum urbes medii aevi. 5: městské fortifikace ve vrcholně středověkých zeměpanských městech střední Evropy*. Brno, 2008, s. 316. ISBN 978-80-903588-3-6, ISSN 1803-1749.

¹⁰² V řádu z roku 1523 byl čtvrtním hejtmanům, setníkům, padesátníkům a desátníkům, odpovědným za dodržování pořádku v ulicích Nového Města pražského nařízen dohled nad hašením požárů, přičemž jedna část měla hasit a druhá se zbraní v ruce rozhánět ty, kdo okouní a nepomáhají hasit. Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), Sběrka rukopisů, inv. č. 332, fol. 83 (b), s. 1.

¹⁰³ V Kutné Hoře byla do zbrojnice objednána police pro uložení přileb a železných klobouků, jejichž nákup z roku 1496 do obecní zbrojnice byl zmíněn už dříve.

¹⁰⁴ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 494.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 268.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 294.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 494.

Pomineme-li písemná privilegia, která výstavbu hradeb povolovala, toto významné postavení městské fortifikace bylo zakotveno i v dalších právních dokumentech. Podle městského práva byly hradby města takřka posvátné a jejich zlezení bylo samo o sobě zločinem. Pokud provinilý navíc překonal hradby během páchání jiného trestného činu, byl tento skutek brán jako přitěžující okolnost.¹⁰⁸

Hradby z města činily pevnost, schopnou chránit své obyvatele i obyvatelstvo z blízkého okolí. V tomto ohledu byly ještě důležitější než jakékoliv vojsko, které město dokázalo shromáždit nebo výzbroj, kterou jeho bojovníci měli. Pro panovníka byla královská města opěrným bodem, v době války podstatným pro jakékoliv vojenské akce. A bylo tak i v případě válek vedených městy samými. To ostatně dokazuje případ města Brna, jehož žoldněřské vojsko bylo sice nedostačující, co se jeho kvality týče, ale přesto se dokázalo hájit díky svému opevnění a palným zbraním.¹⁰⁹ Opravy hradeb a práce za účelem jejich zpevnění byly běžným jevem při přípravě na válku.¹¹⁰

Vzhledem k vývoji vojenské taktiky a techniky došlo v 15. století ke krizi pevnostního stavitelství.¹¹¹ Válečnictví začalo ve velkém množství implementovat palné zbraně a struktura armád se proměňovala, docházelo k postupnému přechodu od jízdy k pěším vojákům. Hradby podstoupily kvůli zavedení těžkých palných zbraní vývoj. Nešlo jen o odolání jinak vybavenému nepříteli, ale o jejich zpevnění, mimo jiné, aby byly schopné unést tíhu vlastních zbraní města.

V hradbách byly vsazeny věže nebo bašty, které sloužily k jejich zesílení. Věže měly původně válcovitý tvar, ale ve 14. století se začalo přecházet k hranatým. Ovšem příchod palných zbraní znamenal návrat k válcovitému tvaru. Hrany a rohy, a to nejen u věží, ale i u hradeb samotných, představovaly slabé místo, na které se mohla soustředit palba nepřítel. Zpravidla měly být věže rozmístěny tak, aby mezi nimi byly pravidelné rozestupy.¹¹² Pokud to ale obrana města vzhledem k jeho poloze vyžadovala, byl tento princip porušen.¹¹³

¹⁰⁸ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 239.

¹⁰⁹ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město.* Brno, 2013, s. 626. ISBN 978-80-86736-36-5.

¹¹⁰ BOROVSKEÝ, Tomáš. Město proti králi. In *Alis volat propriis: sborník příspěvků k životnímu jubileu Ludmily Sulitkové.* Brno, 2016, s. 185-186. ISBN 978-80-86736-49-5.

¹¹¹ MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – PLAČEK, Miroslav. Opevnění moravských zeměpanských a biskupských středověkých měst. In *Forum urbes medii aevi. 5: městské fortifikace ve vrcholně středověkých zeměpanských městech střední Evropy.* Brno, 2008, s. 7. ISBN 978-80-903588-3-6, ISSN 1803-1749.

¹¹² HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě.* Praha, 2009, s. 212. ISBN 978-80-7106-543-2.

¹¹³ KOLÁŘ, František (ed.), KOLÁŘ, František. *Opavské hradby.* Opava, 2013, s. 48. ISBN 978-80-85034-70-7.

V 16. století mizí poslední dřevěné opevnění, které se dosud udrželo, a je nahrazováno kamennými hradbami. Například olomoucké hradby byly částečně dřevěné.¹¹⁴ Hradby města Rakovník byly dokonce celé ze dřeva, teprve po roce 1516 je tamější obyvatelé přestavěli.¹¹⁵

Ve věžích byl umístěn menší počet střelných a lehkých nebo těžkých palných zbraní. Pokud město přistoupilo k tomu je zde uchovávat, bylo tak do více věží, nebyly soustředěny v jedné. Těžké palné zbraně byly také umístěny za parkánovou zdí, která poskytovala bezpečí pro jejich obsluhu.¹¹⁶

Střelci, kteří měli z dob Lucemburků právo bydlet a provozovat své řemeslo ve věžích při zdech Nového Města pražského, zde směli uchovávat vlastní zbraně. Jihlava měla v roce 1427 na hradbách několik děl.¹¹⁷ Dle soupisu opavské zbrojnice z roku 1455 se nacházely v několika hradebních věžích, nacházely palné zbraně.¹¹⁸

Umístění palných a střelných zbraní na věžích bylo běžné i mimo země Koruny, příklad lze nalézt v říšském městě Norimberku.¹¹⁹

3.2.3 Brána a branské věže

Brány měly podle městského práva stejný status jako hradby a jakýkoliv přestupek spáchaný v bráně byl opět potrestán se zvýšenou přísností.¹²⁰ V branských věžích byly běžně uchovávány střelné a palné zbraně.

Podobně jako věže při zdi Nového Města pražského byla branská věž na Vyšehradě obydlena střelcem, který zde vykonával své řemeslo a uchovával svou výzbroj.¹²¹

V Náchodě byly v 15. století umístěny ruční palné zbraně do dvou bran. Do Polické brány byly uloženy 2 píšťaly se střelivem, do Hradecké brány byly dány 2 hákovnice.¹²² Podobně nechalo město Litomyšl v roce 1483 do Německé a České brány nejen hákovnice, ale

¹¹⁴ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009, s. 212. ISBN 978-80-7106-543-2.

¹¹⁵ MACEK, Josef. *Jagellonský věk v Českých zemích. Díl 3*. Města. Praha, 1998, s. 81. ISBN 80-200-0629-X.

¹¹⁶ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009, s. 211. ISBN 978-80-7106-543-2.

¹¹⁷ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 266-267.

¹¹⁸ KOLÁŘ, František (ed.), KOLÁŘ, František. *Opavské hradby*. Opava, 2013, s. 48. ISBN 978-80-85034-70-7.

¹¹⁹ Norimberk využíval k uložení svých zbraní řadu míst. Kromě věží a městských zdí a parkánu se část nacházela na radnici nebo ve zbrojnici. BAADER, Joseph. Nürnbergers Stadtviertel im Mittelalter. In *Jahresbericht des Historischen Vereins für Mittelfranken 32*. Ansbach, 1864, s. 62.

¹²⁰ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 241.

¹²¹ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII*. Praha, 1891, s. 196.

¹²² WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 267.

i lehčí děla, tarasnice.¹²³ Část opavských palných zbraní byla umístěna v opavských branských věžích.¹²⁴

3.3 Měšťanská výzbroj

O tom, jaká zbroj byla uchovávána v domácnostech lze usuzovat na základě několika zdrojů. Zaprvé jde o testamenty. Jelikož byly zbraně i zbroj vcelku drahé, zvláště, pokud se jednalo kvalitnější kusy nebo kompletnější výstroj, nacházíme je mezi odkazy obyvatel. Zesnulý mohl odkázat výzbroj nejen vlastnímu příbuznému, ale i městu. Dále lze vycházet z archeologických nálezů, jejichž vlastnictví bylo přisouzeno měšťanům, a zápisům z knih. Potom je zde ještě právní stránka. Zákazy nošení zbraní ze strany města, případně cechovní regule a podmínky přijetí do měšťanského stavu, které naopak mohly požadovat, aby žadatel vlastnil určitou zbroj nebo přispěl na opatření výzbroje. A konečně jsou podstatným zdrojem také chybějící záznamy o určitých typech zbraní v obecních zbrojnicích.

Na základě posledního předpokladu se obecně uvádí, že měšťané vlastnili především chladné zbraně, tedy meče, tesáky nebo sekery.¹²⁵ Nejen díky testamentům je ovšem zřejmé, že měšťanská výzbroj byla v některých případech daleko bohatší.

Měšťané neuchovávali v domácnostech pouze zbraně, ale také osobní zbroj. Většinou se jednalo jednak o nějaký typ prilby, dále brnění chránící hrud', jako byla kroužková košile, prošívanice nebo brigantina, někdy i plátová zbroj. Někteří měli i další součásti zbroje, chránící ruce a nohy.¹²⁶

Brněnské odkazy měšťanů hovoří o osobní zbroji, v některých případech dokonce pro víc jak jednu osobu. V odkazu jedné měšťanky nacházíme 4 různé prilby, 3 kroužkové košile, 2 oboječky a 1 šorc. K tomu také vlastnila 3 kuše. Podobně tomu bylo v případě závěti měšťana Mikuláše Reichsmida z roku 1469, který odkazoval 2 pancíře a kyrys. Samostříl i s vybavením odkazoval další měšťan, Hansch Kellerman, spolu s železným kloboukem a pavézou. Štěpán Melczer v roce 1480 odkázal oboječek, železný klobouk a pavézu.¹²⁷ Tito měšťané odkazovali

¹²³ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 268.

¹²⁴ KOLÁŘ, František (ed.), KOLÁŘ, František. *Opavské hradby.* Opava, 2013, s. 48. ISBN 978-80-85034-70-7.

¹²⁵ Tamtéž, s. 66.

¹²⁶ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s.405. ISBN 80-7185-661-4.

¹²⁷ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město.* Brno, 2013, s. 629-630. ISBN 978-80-86736-36-5.

výzbroj zpravidla rodinnému příslušníku nebo blízkému příteli, ovšem už byl zmíněn i případ z Litomyšle, kde byla ručnice odkázána městu.

Měšťané samozřejmě mohli vlastnit i další typy zbraní nebo zbroje kromě výše uvedených, například dřevcové nebo úderné, případně ruční praky nebo luky, které ještě úplně nevytizely.¹²⁸

Celkově se úroveň vybavenosti jednotlivých měšťanů odvíjela od jejich finanční situace. Bohatší si mohli dovolit lepší a úplnější osobní ochrannou zbroj, jejich chudší sousedé se museli spokojit buď s částečnou zbrojí nebo levnější variantou jako byla prošívanice, případně vlastnili pouze zbraň. Vzhledem k nákladnosti tak bylo vlastnění zbroje otázkou prestiže.¹²⁹ S postupem času se zbroj stala více cenově dostupnou, některé starší ochranné prvky jako kroužková zbroj se i přes svou zastaralost nadále udržely.

Čtvrtníci Nového Města pražského měli dle řádu z roku 1523 řadu povinností, jednou z nich byl dozor na zbraněmi uloženými v domácnostech měšťanů. Měli vést seznamy zbraní, které obyvatelé vlastnili a dohlížet na to, aby v případě změny majitele domu nedošlo k úbytku výzbroje.¹³⁰ Typ vybavení, které měli měšťané v držení, mělo být odvozeno právě od jejich majetku.¹³¹

Povinnost měšťanů vlastnit určitou zbraň nebo zbroj lze nalézt i jinde. Některá města požadovala vlastnění výzbroje nebo její budoucí pořízení jako podmínku přijetí do městského stavu.¹³² Vojenský řád Frankfurtu nad Mohanem z roku 1444 bylo nařizoval měšťanům, aby si pořídili osobní zbroj.¹³³

Ručnice, tedy ruční palné zbraně, byly dalším typem zbraní, které měšťané vlastnili. Ostatně proti nošení ručnic obyvateli měst hlasitě protestovali příslušníci šlechty. Vzešlé spory ohledně ručnic se nakonec dostaly před zemský sněm, který přijal opatření omezující jejich nošení.

¹²⁸ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Praha, 1891, s. 354.

¹²⁹ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s.405. ISBN 80-7185-661-4.

¹³⁰ AHMP, Sběrka rukopisů, inv. č. 332, fól. 83 (b), s. 2.

¹³¹ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Praha, 1891, s. 351.

¹³² GOLINSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wrocław in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae 15*, 2002, s. 80-81. ISSN 0860-0007.

¹³³ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s.399. ISBN 80-7185-661-4.

Jak již bylo dříve řečeno, osobní výzbroj byla vyjmuta z konfiskací v roce 1547. Posléze vytvořila základ ke znovuvybudování městských zbrojnic.¹³⁴

¹³⁴ PEŠEK, Jirí. Pražské měšťanské zbrojnice v letech 1584-1620. In *Documenta Pragensia VI/1*, 1986, s. 132. ISSN 0231-7443.

4. Zbraně a městské právo

Tato kapitola je zaměřena na právní stránku vlastnění, nošení a užívání zbraní ve městě. Je třeba zohlednit omezení a usnesení vydaná jak městem, tak zemským sněmem. Zmíněny budou i městské vojenské řády. V neposlední řadě se také zaměří na cechy a jejich regule a příkazy týkající se zbraní.

Otázka nošení a užívání zbraní se nedotýkala jen obyčejných obyvatel města, ale i šlechty, která v městě přechodně či trvale pobývala. Jelikož běžně šlechta nespadala pod městské právo a odmítalo se mu podrobit, její pobyt ve městě a případné přečiny byly dalším zdrojem napětí mezi měšťany a šlechtou. Spory o nošení zbraní byly jen dalšími z mnoha. Tyto neshody se mohly dostat až na zemský sněm.

Zákony a usnesení týkající se zbraní ve městě měly dva důvody: bojovou připravenost v případě vojenské akce a zajištění bezpečnosti obyvatel v období míru.

4.1 Městské právo

Právo nosit zbraň ve městě neměl každý. Omezení se měnila postupem času i město od města. Zbraně v domácnostech ovšem tvořily podstatnou část výzbroje městské hotovosti. Pokud se obyvatelé pohybovali mimo ochranu městských zdí, potřeba obrany před zemskými škůdci vyžadovala, aby měšťané putovali ozbrojeni. Uvnitř města ale bylo volné nošení zbraně rizikem. V případě potyčky mohl majitel způsobit vážná zranění nebo někoho zabít. Proto bylo nošení zbraní městem regulováno a porušení městských nařízení trestáno. Soubory těchto omezení se nazývaly městské policejní a vojenské řády.

Omezení se mohlo týkat buď celého města nebo pouze konkrétní doby, akce nebo místa. Zakázané také mohlo být nošení konkrétní zbraně. Městské právo v době pozdního středověku rozhodně nebylo jednotné, shody byly pouze v hlavních zásadách jednotlivých právních okruhů, jinak se od sebe jednotlivá městská ustanovení lišila. Přečinem, který najdeme v různých městských ustanoveních, bylo například pouhé tasení či napřažení zbraně. Běžně užívaným postihem zase byla pokuta spojená se zabavením inkriminující zbraně. Dokud nebyly zaváděny všeobecné zákazy nošení zbraní, nebránilo město nosit zbraň měšťanům, omezení vztahovala na neusedlé obyvatelstvo, cechovní učně a další osoby.

V Praze v roce 1373 nesměli neusedlí nejen nosit, ale ani vlastnit zbraň.¹³⁵ Naopak Brno nošení nebránilo, zbraň chápalo jako prostředek obrany. Brněnské městské právo rozlišovalo mezi zbraněmi útočnými (arma offensoria) a obrannými (arma defensoria). Rozlišení zbraně do příslušné kategorie se odvíjelo na základě úmyslu, s jakým byly použity. Zbraň se stávala útočnou, pokud ji její držitel použil k napadení.¹³⁶ Toto rozlišení mezi útočnou a obrannou zbraní později nacházíme u městských práv Brikcího z Licka.¹³⁷

Brno dokonce povolovalo, aby byly nošeny zbraně k soudu. Případné výjimky určoval rychtář, který mohl zakázat daným stranám mít zbraň u soudu nebo s výzbrojí vůbec do města přijít.¹³⁸

Jelikož nošení zbraně bylo povoleno za účelem obrany, zbraň, která byla označena za vyloženě útočnou, nespádala pod toto privilegium. Podle brněnského práva byla takovouto zbraní dlouhá dýka, kterou označili za nebezpečnou, a proto její nošení bylo ve městě zakázáno. Důvodem, proč právě tato zbraň byla zapovězena, byla skutečnost, že se jednalo o nejčastější vražednou zbraň, kterou bylo snadné ukrýt a pak použít. Pokud ji majitel nosil viditelně u opasku, byla mu zabavena a musel zaplatit pokutu. v případě, že nemohl zaplatit, mu byla probodnuta ruka. Pokud ji nosil skrytě, byla pokuta vyšší. V případě nezaplacení měla být majiteli useknuta ruka.¹³⁹

Jakákoliv zbraň, která byla použita při napadení, a tudíž se stala útočnou, měla být zabavena. Toto pravidlo se týkalo i zbroje, kterou měl útočník na sobě. V tomto případě bralo právo v úvahu záměr útočníka, nikoliv fakt, zda mohl daný kus výzbroje někoho zranit.¹⁴⁰

V 15. století plném bojů neměla jakákoliv omezení vlastnění zbraně šanci na úspěch.¹⁴¹ Spíše bylo přistupováno k postihům v případě napadení se zbraní nebo tasení a užití zbraně během trhu, soudu nebo v krčmě. V 16. století se množí zákazy nošení zbraní, přičemž se některé zákazy soustředí na zbraně, které jsou považovány za široce rozšířené nebo extrémně nebezpečné, jako to bylo v Brně v případě dlouhé dýky. Takto specificky uvedenými zbraněmi byly ručnice a tesáky.

¹³⁵ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. A XVI. věku. Díl II.* Praha, 1892, s. 66.

¹³⁶ FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo: zakladatelské období (-1359).* Brno, 2001, s. 209. ISBN 80-86488-00-4.

¹³⁷ JIREČEK, Josef – JIREČEK, Hermenegild (edd). *M. Brikcího z Licka Práva městská.* Praha, 1880, s. 63.

¹³⁸ FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo: zakladatelské období (-1359).* Brno, 2001, s. 210. ISBN 80-86488-00-4.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. A XVI. věku. Díl II.* Praha, 1892, s. 66.

Královedvorští v roce 1507 zakazují nošení zbroje nevolnému obyvatelstvu po městě. Pokud takového jedince chytil rychtář, zbroj by mu byla zabavena a zpět ji měl dostat až po zaplacení pokuty 10 grošů. Dále bylo uvedeno, že pokud by někdo na někoho tasil zbraň (tesák nebo jinou), platil by pokutu 15 grošů. Poranění jiného člověka zbraní mělo být potrestáno utětím ruky, v případě zabití měl být provinilec popraven.¹⁴²

V Mladé Boleslavi v roce 1520 zakazují nošení tesáků a zbraní, výjimku tvořilo zakročení proti zemským škůdcům. Tyto zákazy se odkazovaly na starší městská usnesení. Litoměřice ve stejnou dobu také zakazují nosit tesáky a další zbraně, výjimku mají přísežní. Za nošení tesáku byla pokuta 10 grošů.¹⁴³

Tesáky byly zbraní široce rozšířeny, jelikož nemusely sloužit pouze pro boj, ale byly používány v běžném životě.¹⁴⁴

Kouřim zakázala tesáky v roce 1519. V Náchodě zakazovali nošení šavle nebo jiné zbraně. Kdo byl přistižen, tomu byla zbraň zabavena a provinilec skončil ve vězení.¹⁴⁵ Zde je nutné podotknout, že pojem šavle nemusel nutně znamenat zbraň, jakou používali turečtí bojovníci, mohlo se jednat o jiné označení tesáku nebo jiné sečné zbraně.¹⁴⁶

Brikcí z Licka sice vydal *Práva městská* v roce 1536, ale vycházel při jejich tvorbě ze starších práv a nařízení. Podobně, jak tomu je u brněnského městského práva, směl rychtář zabavit jen zbraň útočnou, ne obrannou. Tasení meče bylo pokutováno 10 groši. V den trhu bylo vyndání luku nebo kuše pokutováno 2 funty placenými rychtáři a 3 funty měšťanům, napnutí střelné zbraně bylo trestáno buď pokutou 2 funty nebo při nezaplacení probodnutím ruky. Dále bylo trestáno, pokud někdo přes zákaz nosil zbraň. V tom případě měl rychtář viníkovi danou zbraň zabavit a chtít pokutu 20 šilinků.¹⁴⁷

V roce 1514 bylo Starým Městem pražským vydáno usnesení, které zapovídalo nošení zbraní po městě. Bylo tak na základě jednání mezi šlechtou a městy na sněmu, kdy si zástupci měst stěžovali na nošení zbraní šlechtici po městě. Odpovědí na jejich stížnosti bylo, že mají nejprve omezit nošení zbraní obyvateli města. Rychtář měl tento zákaz vyhlásit a poté

¹⁴² WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl II.* Praha, 1892, s. 66-67.

¹⁴³ Tamtéž, s. 67.

¹⁴⁴ KOLÁŘ, František (ed.), KIECOŇ, Marek et al. *Opavské hradby.* Opava, 2013, s. 221. ISBN 978-80-85034-70-7.

¹⁴⁵ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl II.* Praha, 1892, s. 67.

¹⁴⁶ ŽÁKOVSKÝ, Petr. *Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku.* Brno, 2014, s. 23. Dizertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie.

¹⁴⁷ JIREČEK, Josef – JIREČEK, Hermenegild (edd). *M. Brikcího z Licka Práva městská.* Praha, 1880, s. 63.

kontrolovat po městě jeho dodržování. Pokud by někdo zákaz porušil, měl být zavřen do vězení. Délka pobytu se měřila podle toho, pokolikáté daný jedinec usnesení porušil, nejprve 3 dny, při dalším provinění týden, poté 3 týdny.¹⁴⁸

Nové Město pražské v roce 1523 vydalo řád, který určoval povinnosti hejtmanů a dalších čtvrtních velitelů. Tento soupis úkonů směřoval na celkové zajištění bezpečnosti v ulicích. V souhrnu šlo o požární prevenci a postup při hašení požárů ve městě, dohled nad zachováním klidu v ulicích a morálním chování obyvatel, kontroly uchovávání výzbroje v domácnostech a dodržování omezení nošení zbraní.¹⁴⁹ Řád byl opožděnou reakcí na požadavek krále Vladislava Jagellonského z roku 1509, aby se pražští konšelé zasadili o lepší zajištění pořádku v ulicích města. Obdobně mělo řád i Staré Město pražské.¹⁵⁰

Plzeňští konšelé v roce 1500 přikročili k zákazu zbraní v hospodách. Nošení mělo být potrestáno zabavením zbraně a pokutou, pokud majitel zbraň na někoho tasil, pak mu měla být utřata ruka. Jestliže dotýčný se zbraní někoho zranil, pak měl být popraven.¹⁵¹

Jihlavské právo trestalo tasení zbraně v době trhu. Ten, kdo by proti jiné osobě tasil meč, ale druhého nezranil, a byl z činu obviněn 3 svědky, měl zaplatit pokutu 1 hřivny, přičemž pokuta byla rozdělena mezi soudce a přísežného. Kdo by dále tasil meč před soudcem nebo přísežnými, ten má zaplatit pokutu půl hřivny. Trestáno dále bylo, pokud někdo i přes zákaz nosil meč. Opět měl zaplatit pokutu 1 hřivny a meč navíc připadl soudci. Pokud by se jednalo o 3 meče, měly být rozděleny mezi soudce a přísežné. Jestliže se jednalo o obecní meč, měl se dotýčný zodpovídat soudci.¹⁵²

Městské řády prosazovaly nejen nařízení, která vynesla rada města, ale i ta, která byla usnesena na sněmu. Již zmíněný řád pro čtvrtníky z roku 1523 nakazoval, aby zabraňovali nošení ručnic. Ručnice nesměla být nošena viditelně ani skrytě, ani po městě ani s ní vcházet do domů.¹⁵³ Tento řád reflektoval opakované zákazy nošení ručnic, které zemský sněm vynesl v prvních dvou dekadách 16. století. Tato nařízení a okolnosti, které k nim vedly, budou uvedeny později, jelikož byly mimo jiné výsledkem sporů mezi městy a šlechtou.

¹⁴⁸ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Praha, 1891, s. 327.

¹⁴⁹ AHMP, Sběrka rukopisů, inv. č. 332, fol. 83 (b).

¹⁵⁰ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Praha, 1891, s. 327.

¹⁵¹ STRNAD, Josef (ed). *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad. Část II., Od r. 1450-1526.* Plzeň, 1905, s. 408.

¹⁵² HOFFMANN, František (ed). *Jihlavské právo.* Havlíčkův Brod, 1959, s. 55-56.

¹⁵³ AHMP, Sběrka rukopisů, inv. č. 332, fol. 83 (b), s. 4.

4.2 Spory měst a šlechty o nošení zbraní

Šlechta se vždy odmítala podříditi městským zákonům a nařízením. Problémy nevyvstávaly pouze, pokud některý pán nebo rytíř navštívil město. V případě, že měli ve městě dům, docházelo k rozporům nejen mezi měšťany a šlechticem, ale i mezi lidmi ze šlechticovy domácnosti. Odmítali „trpět s městem“, tedy se podílet na závazcích, které měli všichni ostatní obyvatelé města. A jakýkoliv zákrok ze strany města brali jako zásah do jejich práv.

Potíže kvůli ozbrojenosti šlechticů nebo jejich doprovodu byly o to častější, že se tohoto přestupku nedopouštěli jen páni, kteří koupili dům ve městě, ale i ti, kdo město z nějakého důvodu navštívili. Zvláště v případě Prahy šlo o značný problém. Šlechta na jakékoliv připomínky měst vůči jejich nošení zbraní reagovala s tím, že obyvatelé měst také nosí zbraně.¹⁵⁴

V roce 1500 si Pražané stěžovali na šlechtice, kteří po městě chodili s „neřádnou a neobyčejnou braní“, včetně halaparten a seker. Bylo proto vydáno ustanovení, které toto nošení omezovalo. Pokud byl šlechtic chycen se zbraní, měl být napomenut. Pokud by i přes napomenutí pokračoval v nošení zbraní, měla mu být výzbroj zabavena.¹⁵⁵

Usnesení Starého Města pražského z roku 1514 zakazující nošení zbraní ve městě vzniklo po diskuzi mezi stavy země na sněmu a mimo jiné kladlo velký důraz na zákaz střílení z ručnic.¹⁵⁶ Už v roce 1518 se množily stížnosti, že nikdo zákazu nošení zbraní nebere na vědomí.¹⁵⁷

4.2.1 Spor o ručnice

Zvláště velkým předmětem sporů mezi stavy bylo nošení ručnic. Pro měšťany byly symbolem jejich statutu, podobně jako pro šlechtice dříve bylo nošení meče.¹⁵⁸ Přesto bylo na ručnice v dané době obecně nahlíženo jako na zbraň nebezpečnou, která je často spojena s přepadeními nebo vraždami. Na počátku 16. století byly všechny typy ručnic opakovaně předmětem zákazů zemského sněmu.

¹⁵⁴ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. A XVI. věku. Díl II.* Praha, 1892, s. 67.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 67.

¹⁵⁶ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Praha, 1891, s. 327.

¹⁵⁷ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. A XVI. věku. Díl II.* Praha, 1892, s. 67.

¹⁵⁸ MACEK, Josef. *Jagellonský věk v Českých zemích. Díl 3. Města.* Praha, 1998, s. 83. ISBN 80-200-0629-X.

První pokus byl v roce 1510. Tehdy byly zakázány dlouhé nebo samozapalovací ručnice, jejich nošení bylo pokutováno 5 kopami českými.¹⁵⁹

V roce 1517 byl zákaz nošení ručnic bodem Svatováclavské smlouvy. Ručnice nesměl nosit nikdo ze zemských stavů ani ostatní obyvatelé země. Zákaz neplatil pouze na města, ale i na vesnice a cesty. Zákazu se měli všichni podříditi do příštích Vánoc. Kdo by byl chycen s ručnicí po tomto termínu, měl být pokládán za zločince. Obyvatelé mohli vlastnit ručnici a uchovávat ji v domě pro případ války, což byla jediná doba, kdy bylo použití ručnic povoleno.¹⁶⁰

Konečným zákazem ručnic bylo Zřízení o ručnicích, které se stalo v roce 1524 dodatkem k Vladislavskému zřízení zemskému. Zde se o ručnicích hovoří, jako o „ukrutné“ zbraň, která je více ke škodě než k užitku. Ačkoliv byla už dříve zakázána, někteří majitelé přesto nevěděli, jak s ručnicí mohou zacházet, což je vystavovalo postihu. Proto bylo přikázáno, aby bylo znění zřízení dáno na vědomí obyvatelstvu. Zákaz se opět týkal příslušníků všech zemských stavů i ostatního obyvatelstva, jak světského, tak duchovního, a zapovídal jak dlouhé, tak krátké ručnice.

Člen zemského stavu, který i přesto nosil ručnici, se vystavoval pokutě 100 kop grošů. Pokud by ji nemohl zaplatit, pak měl být potrestán půl rokem vězení. Pokud byl chycen s ručnicí služebník pána, který k tomu dal souhlas, pak byl pokutován pán, ovšem pokud služebník nosil zbraň bez pánova vědomí, pak padla vina na služebníka. Poddaní, za které pán nechtěl zaplatit pokutu, měli být uvězněni. Služebníci byli povinni své vrchnosti oznámit, pokud by uviděli někoho nosit ručnici. Jestliže byli s ručnicí přistiženi řemeslníci, čeled' a další neprivilegované vrstvy, měla jim být zbraň zabavena.

Zabití člověka ručnicí mělo být trestáno smrtí. Stejně mělo být naloženo s osobou, která na jiného člověka pouze vystřelila, takový čin byl pokládán za pokus o vraždu.

Ručnice směla být nošena pouze za účelem sebeobranu nebo zákroku proti zločincům a zemským škůdcům. Ten, kdo s ručnicí pro tento účel putoval mimo hranice města, měl být vybaven fedrovním listem na ručnici s pečeti města, pána nebo úředníka. Jakmile byl splněn účel, ke kterému měl jedinec povoleno zbraň nosit, měla být opět uložena.¹⁶¹

¹⁵⁹ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl II.* Praha, 1892, s. 71.

¹⁶⁰ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan (edd). *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha, 2007, s. 278. ISBN 978-80-86197-91-3.

¹⁶¹ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan (edd). *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha, 2007, s. 287-291. ISBN 978-80-86197-91-3.

4.3 Cechy

Cechy, jak už bylo několikrát zmíněno, figurovaly jak při obraně města, tak při výrobě a údržbě městské výzbroje. Cechovní regule tuto skutečnost reflektovaly. Už dříve byl zmíněn případ z roku 1391, kdy poplatek za přijetí do cechů měl být využit mimo jiné na nákup cechovních zbraní. Podobně mohlo být podmínkou přijetí do cechu vlastnění výzbroje a příslib podílet se na městské hotovosti.¹⁶²

Kromě regulí ale povinnosti řemeslníků mohla stanovovat města. Zvláště v případě zbrojních řemesel, v jejich případě šlo nejen o zapojení do hotovosti, ale také kontribuci výzbroje do obecní zbrojnice nebo údržbu zbraní zde uložených.

O tom, že daně v případě řemeslníků mohly být splaceny jejich výrobky, bylo již hovořeno. Tento způsob mohl být i zakotven v nařízeních cechu. Na základě společných cechovních regulí z roku 1392 pro výrobce střelných zbraní, měli všichni mistři vyrábějící samostříly, případně jejich vdovy, které si podržely řemeslo, odevzdat na den sv. Jana Křtitele na radnici samostříl v hodnotě 1 kopy grošů místo dávky. Podobně měl donést na radnici nově zhotovený samostříl se střeleckým vybavením každý nový mistr.¹⁶³

Cechy měly také vlastní omezení ohledně nošení zbraní. Mistři a tovaryši měli povoleno nosit zbraně v souladu s nařízenými města. Naproti tomu učedníci a robenci nesměli nosit ani kord, ani tesák, pokud to nevyžadovala situace, tedy se neúčastnili hotovosti. Jinak měli povoleno nosit pouze nůž, jehož hrot byl ulomen. Pokud byl učedník přistižen se zbraní, bylo povinností tovaryšů takovou zbraň zabavit a zlámat. Pokud nebyli tovaryši, situaci řešili sami cechmistři.¹⁶⁴

¹⁶² GOLIŃSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wroclaw in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 15, 2002, s. 81. ISSN 0860-0007.

¹⁶³ FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo na konci středověku (1389 - konec 15. století)*. Brno, 2008, s. 123-124. ISBN 978-80-86736-11-2.

¹⁶⁴ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII*. Praha, 1891, s. 385-386.

5. Zbraně a zbroj v městských zbrojnicích

Účelem této kapitoly je představit inventáře městských zbrojnic a výzbroj, která se nacházela v měšťanských domácnostech.

Pro potřeby práce jsou zbraně rozděleny do kategorií chladných, střelných a palných zbraní, poslední kategorií je zbroj. Jednotlivé skupiny se případně dále dělí. Do ochranné zbroje je zahrnuta nejen osobní zbroj, ale ochranné prvky jako nejrůznější typy štítů. Výzbroj je doložena archeologickými nálezy a právními ustanoveními, případně měšťanskými kšafty.

5.1 Chladné zbraně

5.1.1 Sečné a bodné zbraně

K sečným zbraním řadíme meče, tesáky, kopí, sudlice a šavle. Mezi další sečné a bodné zbraně patří dýky, nože a sekery. Nože a dýky nacházíme v městských a cechovních omezeních, zvláště Brno postihovalo jakékoliv nošení dlouhé dýky. Nože byly předměty každodenní potřeby, omezení jejich nošení bylo uvedeno na příklad u cechovních učňů.

Sekera byla běžnou zbraní pěších vojáků. Kromě běžných bojových seker se na přelomu 15. a 16. století užívaly také vrhací sekery.¹⁶⁵ Bojové sekery byly mezi zbraněmi, které si domažličtí obyvatelé měli rozdělit ze zbrojnice do svých domácností.

5.1.1.1 Tesáky

Tesáky měly díky své popularitě různá provedení, ale pro usnadnění lze říci, že se jednalo o jednosečnou krátkou zbraň.¹⁶⁶ Tesáky byly oblíbenou zbraní všech vrstev. Mohly být použity nejen pro boj, ale i v běžném životě. Kvůli jejich rozšíření byly zvláště v 16. století předmětem omezení nejen ze strany měst, ale i cechů.

Na území města Brna byl nalezen zlomek tesáku z 15. století.¹⁶⁷ Několik archeologických nálezů bylo i v Opavě. Skoro celá zachovaná zbraň i s torzem pochvy, doba vzniku je řazena do 15. století. Dále byla nalezena hlavice tesáku, která pochází z 2. poloviny

¹⁶⁵ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 283.

¹⁶⁶ ŽÁKOVSKÝ, Petr. *Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku*. Brno, 2014, s. 13. Dizertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie.

¹⁶⁷ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013, s. 634. ISBN 978-80-86736-36-5.

15. století. Podle nákladnosti zdobení hlavice patřil tesák pravděpodobně některému z bohatších měšťanů.¹⁶⁸

5.1.1.2 Meč

Meče patřily mezi dražší zbraně, proto patřily do výbavy bohatších měšťanů. I přesto můžeme najít meče i v obecních zbrojnicích měst, jako byl kupříkladu Kolín. V období pozdního středověku byly sice méně užívány,¹⁶⁹ i přesto ale šlo o poměrně běžnou zbraň. Předpokládá se, že z tohoto důvodu nejsou jmenovitě uvedeny v rejstříku slánské hotovosti, ačkoliv by měly být mezi výbavou bojovníků. Naprostá většina zbraní slánské hotovosti byla osobní výbrojí jednotlivých bojovníků, proto lze zvláště v případě 7. výpravy předpokládat, kdy byla svolána zemská vojenská hotovost a měšťané se museli osobně účastnit, že někteří zámožnější měšťané nastoupili ozbrojeni meči.¹⁷⁰

Meče z období středověku jsou obvykle klasifikovány podle Oakeshottovy typologie, na základě provedení čepele, jílice a hlavice. Obecně byl od poloviny 14. století používán jízdu i pěšími vojáky kombinovaný meč umožňující bodání i sekání.¹⁷¹ Vlivem vývoje ochranné zbroje bylo také potřeba, aby bojovník vkládal do úderu větší sílu, proto docházelo k prodlužování rukojeti, aby mohl válečník meč uchopit i oběma rukama.

V centru Brna byly nalezeny meče, které jsou přiřazovány do majetku měšťanů.¹⁷² Na území Opavy byl nalezen meč, který byl sice vyroben ve 14. století, ale byl běžně používán i v 15. století.¹⁷³

5.1.1.3 Šavle

Šavle se dostaly do zemí Koruny české po střetech s Turky. U nás se objevují v 60. letech 15. století. Přestože existuje spornost, zdali tento pojem v dobových záznamech skutečně

¹⁶⁸ KOLÁŘ, František (ed.), KIECOŇ, Marek et al. *Opavské hradby*. Opava, 2013, s. 221-222. ISBN 978-80-85034-70-7.

¹⁶⁹ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 283.

¹⁷⁰ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 203-204. ISSN 0036-5335.

¹⁷¹ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 228.

¹⁷² JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013, s. 635. ISBN 978-80-86736-36-5.

¹⁷³ KOLÁŘ, František (ed.), KIECOŇ, Marek et al. *Opavské hradby*. Opava, 2013, s. 220. ISBN 978-80-85034-70-7.

označuje tento typ zbraně, zvláště v případě některých městských omezení, nacházíme šavli například v soupisu výzbroje pražského měšťana z roku 1478.¹⁷⁴ Další zmínka o šavli pochází z roku 1490.¹⁷⁵

Soupis zbraní slánské městské hotovosti také uvádí šavli, nicméně je předpokládáno, že v tomto případě termín označuje krátký meč.¹⁷⁶

5.1.1.4 Kopí

Kopí byla běžně užívaná zbraň, vhodná proti jízdě, zároveň ale šlo o zbraň, kterou býval ozbrojen jezdec.¹⁷⁷ Kopí jsou zmíněna ještě v polovině 16. století mezi zbraněmi z domažlické městské zbrojnice. Pozůstatek kopí z 15. století byl nalezen v Brně.¹⁷⁸ Také je uvedeno v seznamu zbraní slánských vojáků.¹⁷⁹

5.1.1.5 Sudlice

Pod pojmem sudlice lze nalézt skupinu dřevcových zbraní, které kombinovaly kopí se sekerou nebo dalšími hroty nebo háky.¹⁸⁰ Do této kategorie spadá také halapartna.¹⁸¹ Sudlice byla užívána městskou pěchotou od poloviny 14. století.¹⁸² Ačkoliv se jmenovitě nevyskytuje v soupisu výzbroje slánské hotovosti, je předpokládáno, že patřily mezi vybavení, kterým byli slánští bojovníci vyzbrojeni.¹⁸³

Halapartna je zbraň, která má na svém konci hák protilehlý se sekerou. Byla používána od počátku 16. století, do poloviny 16. století byly sekery halapartny hladké, později se začaly prosekávat a zdobit.¹⁸⁴ Tvořily součást domažlické zbrojnice.

¹⁷⁴ ŽÁKOVSKÝ, Petr. *Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku*. Brno, 2014, s. 23-24. Dizertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie.

¹⁷⁵ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 290.

¹⁷⁶ MALÝ, Zbyněk. *Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské*. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 202-203. ISSN 0036-5335.

¹⁷⁷ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 283.

¹⁷⁸ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013, s. 636. ISBN 978-80-86736-36-5.

¹⁷⁹ MALÝ, Zbyněk. *Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské*. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 193. ISSN 0036-5335.

¹⁸⁰ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 231.

¹⁸¹ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004, s. 408. ISBN 80-7185-661-4.

¹⁸² KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 231.

¹⁸³ MALÝ, Zbyněk. *Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské*. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 202-203. ISSN 0036-5335.

¹⁸⁴ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 291.

5.1.2 Úderné zbraně

Vzhledem ke zdokonalení ochranné zbroje ztrácely sečné a bodné zbraně na účinnosti. Úderné zbraně naopak byly efektivní proti plátové i kroužkové zbroji.¹⁸⁵ Jako příklady úderných zbraní, které bylo možné najít mezi městskou výbrojí, lze uvést především cepy a palcáty. Dalšími typy zbraní byly řemdihy a kladiva.

Řemdih, nebo také smržovka, byla koule pobitá s ostny zavěšená na řetězu, který je připevněn k násadě.¹⁸⁶ Řemdih někdy býval zaměňován s kropáčem, což je dřevěná hlavice pobitá hřeby na delší násadě.¹⁸⁷

Kladivo patřilo do výbroje jezdců, byly schopné prorazit zbroj. Používány byly od 13. století, ačkoliv populární začaly být až v 16. a 17. století, především v Západní a Střední Evropě.¹⁸⁸

5.1.2.1 Cep

Cep byl dřevcová zbraň vycházející ze zemědělského náčiní, takže s ní uměli zacházet i vesničané, kteří se přidali k městskému vojsku. Jeho původní podoba byla určena k mlácení obilí. Dřevěný základ zbraně byl pokryt železnými pruty a objímkami, do nichž byly připevněny bodce. Cepy byly běžně užívány celé 15. století, poté jejich použití upadá. Nevymizely kompletně a byly ještě použity k boji v průběhu 17. a 18. století.¹⁸⁹ Nicméně byly zvláště využívány v kombinaci s vozovou hradbou a upadaly spolu s ní.¹⁹⁰ Cep byl účinnou zbraní proti plátové zbroji.¹⁹¹

¹⁸⁵ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 282.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 290.

¹⁸⁷ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s. 408-409. ISBN 80-7185-661-4.

¹⁸⁸ Válečné kladivo; západní Evropa; 1. polovina 16. století. *Vojenský historický ústav Praha.* Online. [cit. 2018-11-20].

URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/valecne-kladivo-zapadni-evropa-1-polovina-16-stoleti/>>.

¹⁸⁹ Bojový cep; kolem 1500. *Vojenský historický ústav Praha.* Online. [cit. 2018-11-10].

URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/bojovy-cep-kolem-1500/>>.

¹⁹⁰ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. I. díl.* Praha, 1985, s. 282-283.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 231-232.

Cepy byli vyzbrojeni bojovníci několika slánských výprav, jednalo se jak o vojáky z města, tak z vesnic, které se účastnily tažení.¹⁹² Město Louny v roce 1462 pořídilo větší množství cepů.

5.1.2.2 Palcát

Palcát, také nazývaný buzikán, se začal šířit ve 13. století a byl užíván jak pěšími, tak jízdními vojáky. Jeho kovová hlavice byla velmi účinná proti plátové zbroji. Palcát ve své době nebyl pouze zbraní, ale také symbolem velitele.¹⁹³

Torzo palcátu bylo nalezeno v Opavě. Byl vyroben v období 2. poloviny 14. století až 1. poloviny 15. století. Podle archeologického výzkumu místa nálezu byl zničen buď v roce 1431 nebo 1461.¹⁹⁴

5.2 Střelné zbraně

5.2.1 Luk

Luk byl u nás v době pozdního středověku na ústupu. Husitská vojska ho téměř nepoužívala.¹⁹⁵ Přesto jsou zprávy o použití tatarského luku z let 1510 a 1511.¹⁹⁶ V Opavě byl nalezen hrot střely, který je díky své hmotnosti odhadován na hrot šípu do luku, z období 14. až 15. století.¹⁹⁷

¹⁹² MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 193. ISSN 0036-5335.

¹⁹³ Palcát šestipерý, severní Itálie, 1. polovina 16. století. *Vojenský historický ústav Praha*. Online. [cit. 2018-11-20].

URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/palcat-sestipery-severni-italie-1-polovina-16-stoleti/>>.

¹⁹⁴ KOLÁŘ, František (ed.), KIECOŇ, Marek et al. *Opavské hradby*. Opava, 2013, s. 230. ISBN 978-80-85034-70-7.

¹⁹⁵ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 232.

¹⁹⁶ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 293.

¹⁹⁷ KOLÁŘ, František (ed.), KIECOŇ, Marek et al. *Opavské hradby*. Opava, 2013, s. 236. ISBN 978-80-85034-70-7.

5.2.2 Kuše neboli samostříl

Kuše byla hojně využívanou zbraní v 15. století a udržela se až do poloviny 16. století.¹⁹⁸ V 15. století byla v porovnání s nastupujícími ručními palnými zbraněmi přesnější a účinnější.¹⁹⁹

Kuše se dále nacházela v arsenálu města Louny, které v roce 1452 nechalo opravit několik kusů. Za opravu obecního samostřílu platila města Stříbro v roce 1526 a Jindřichův Hradec v roce 1506, kde také rok předtím ke kuši kupovali novou třetivu a hever.²⁰⁰ Stříbro vlastnilo kuše už v době vrcholného středověku, obsah jejich zbrojnice, stejně jako zbrojnice Kolína, už byly zmíněny dříve. Samostřílly se nachází ve výčtu vybavení účastníků tažení města Slaného, jedná se jednu z nejzastoupenějších zbraní v soupisu.²⁰¹ V Opavě byl nalezen pozůstatek spouštěcího mechanismu samostřílu z 15. století. Také byly nalezeny hroty střel. Podle své hmotnosti sloužily ke střelbě kuše, časově jsou řazeny do 14. až 15. století.²⁰²

Vybavení pro samostříl se skládalo nejen z toulce se střelami, ale také heveru, který byl potřeba pro jeho natažen. Hever byl zachován v muzeu v Plzni. Samostříl s toulcem a heverem a tři lehké kuše se objevují v brněnských testamentech.

5.2.3 Ruční prak

Prak byl používán v průběhu husitských válek.²⁰³ V Opavě byl nalezen kamenný projektil jako datovaný do 14. až 1. poloviny 15. století, který podle svého opracování mohl být použit buď jako střelivo do lehčí tarasnice nebo do praku.²⁰⁴

5.3 Palné zbraně

Střelný prach a palné zbraně se v Českých zemích objevily v 2. polovině 14. století.²⁰⁵ Palné zbraně početně figurovaly v husitských válkách. S postupem času se jejich užívání

¹⁹⁸ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 291.

¹⁹⁹ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 281.

²⁰⁰ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I.* Praha, 1890, s. 268-269.

²⁰¹ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15.* Praha, 1961, č. 4-5, s. 193. ISSN 0036-5335.

²⁰² KOLÁŘ, František (ed.), KIECOŇ, Marek et al. *Opavské hradby.* Opava, 2013, s. 235-237. ISBN 978-80-85034-70-7.

²⁰³ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 232.

²⁰⁴ KOLÁŘ, František (ed.), KIECOŇ, Marek et al. *Opavské hradby.* Opava, 2013, s. 244. ISBN 978-80-85034-70-7.

²⁰⁵ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 232.

stupňovalo a spolu s tím se také množily různé druhy palných zbraní. V 15. století byly palné zbraně značně nepřesné. Navíc většina palných zbraní v pozdním středověku potřebovala v poli oporu pavéz nebo vozové hradby kvůli míření. Obrat přišel na přelomu 15. a 16. století, kdy se začaly vyrábět 1. doutňákové a hubkové zámky, navíc se zdokonalily pažby. Poté došlo k velkému nárůstu palných zbraní na úkor střelných, které do té doby byly stále hojně používány, jelikož umožňovaly přesnější střelbu.²⁰⁶

Palné zbraně rozlišujeme na těžké a lehké. Mezi lehké, tedy ruční, patří píšťaly, hákovnice a polohákovnice. K těžkým, tedy dělům, řadíme houfnice, švihovky, tarasnice, komorové pušky, kartouny a bombardy. Ručnice je obecně užívaným termínem pro ruční palnou zbraň, který již byl několikrát zmíněn ve spojitosti s právními omezeními. Tento termín byl používán i v dalších dobových záznamech. V Kutné Hoře byly v roce 1514 v radniční zbrojnici uloženy ručnice. Jelikož výčet zbraní dále uvádí hákovnice, jednalo se o jiný typ ruční zbraně. Podobně, když Ferdinand povolil domažlickým ponechat si obecní zbraně, dlouhé ručnice měly zůstat na radnici, zatímco krátké ručnice si měli obyvatelé vzít domů.

O širokém rozšíření střelného prachu, a tudíž palných v 15. století v řadě měst dokládají platby za ledek, ve starších záznamech pod názvem salnitru, který je jednou ze základních látek pro jeho výrobu. Opakované nákupy salnitru jsou uvedeny v účtech města Loun v roce 1452 a další nákup v roce 1453. Jmenovitě se také v roce 1452 hovoří platbě za výrobu prachu do děla (bombardas).²⁰⁷ Podobně tomu bylo v r. 1487 v Brně,²⁰⁸ nebo v roce 1489 v Jindřichově Hradci.²⁰⁹

5.3.1 Píšťala

Píšťala získala svůj název podle svého tvaru. Jednalo se o lehčí ruční zbraň a byla nabíjena kovovými kulemi.²¹⁰ Pro střelbu z píšťaly nebyla potřeba opora, na rozdíl od ostatních palných zbraní. Píšťaly jsou uvedeny v seznamu slánské hotovosti.²¹¹

²⁰⁶ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 282.

²⁰⁷ VANÍŠ, Jaroslav (ed). *Kniha počtů královského města Loun z let 1450-1472 a 1490-1491 = Liber rationum regalis civitatis Lunae ad annos 1450-1472 et 1490-1491 pertinens*. Praha, 1979, s. 286, 289, 292-295, 297, 300-302, 305, 307, 309 a 405.

²⁰⁸ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013, s. 629. ISBN 978-80-86736-36-5.

²⁰⁹ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 268.

²¹⁰ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 232.

²¹¹ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 203. ISSN 0036-5335.

5.3.2 Hákovnice

Název zbraně je převzat od háku sloužícímu k upevnění, který zamezoval zpětný ráz. Měla větší hlavěň než píšťala.²¹² Nacházela se v řadě měst, jmenovitě Soběslavi, Plzni, Kutné Hoře, Litomyšli nebo Hradci Králové. Slánské hákovnice byly pravděpodobně jediné zbraně městské hotovosti, které patřily městu.²¹³ Plzni se také zachovala polohákovnice, což byla lehčí verze hákovnice. Muzeum města Brna obsahuje 2 kusy torz hákovnice, které s největší pravděpodobností pochází z městské zbrojnice. První kus pochází z 2. poloviny 15. století, druhý vznikl v 16. století.²¹⁴

5.3.3 Tarasnice

Lehčí dělo malé ráže s dlouhou hlavní. Do tarasnice byly původně užívány kamenné projektily, později se přešlo k olověným. Byla upevněna na dřevěné podsadě.²¹⁵ Jsou uvedeny ve výzbroji Starého Města pražského nebo Litomyšle. Zachovala se v Plzni.

5.3.4 Houfnice

Dělo větší ráže než tarasnice, s krátkou hlavní. Název byl odvozen od jeho použití, s dělem bylo stříleno do houfu nepřátel. Houfnice byla nabíjena buď kulemi nebo kartáčovými střelami, což menší kusy kamene nebo železa. Byla jedním z prvních pohyblivých děl.²¹⁶

5.3.5 Komorová puška

Také nazývána rychlice. Jednalo se o lehké polní dělo, umístěné na lafetě. Umožňovala rychlé opakování střelby, nicméně byla nepřesná, a navíc měla krátký dostřel.²¹⁷

²¹² KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 232.

²¹³ Tamtéž, s. 204.

²¹⁴ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město.* Brno, 2013, s. 631-632. ISBN 978-80-86736-36-5.

²¹⁵ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 234.

²¹⁶ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s. 457. ISBN 80-7185-661-4.

²¹⁷ Tamtéž, s. 458.

5.3.6 Bombarda

Těžké dělo velké ráže, nepojízdné. Podsada děla bývala ukotvena k zemi nebo zahrabána, aby tak byl pohlcen zpětný náraz. Šlo o účinnou zbraň proti opevnění, ale vyžadovala vybudování ochranných zátarasů, které chránily, jak dělo, tak střelce.²¹⁸

Projektily do těžkých palných zbraní byly zpravidla kamenné. Ve 14. století byly sice užívány železné nebo měděné koule, ale jejich užití bylo opuštěno.²¹⁹ U nás lze opět nalézt kovové projektily v Praze v 16. století.²²⁰

5.4 Ochranná zbroj

Vývoj ochranné zbroje odpovídal evoluci zbraní, před kterými měla zbroj nositele chránit. Ve 14. a 15. století byly užívány 2 typy zbroje – kroužková a plátová. Starší z nich, kroužková, byla užívána v 1. polovině 14. století. Hlavní část zbroje tvořilo kroužkové pletivo, ale už se na ní objevovaly části z tvrzené kůže nebo z kovových plátů. V 2. polovině století začala kroužková zbroj ustupovat do pozadí, plátová zbroj začala pokrývat stále větší část těla. Počátkem 15. století pak došlo k plnému přechodu k plátové zbroji a tomu tak zůstalo až do 70 let téhož století.²²¹ Kroužková zbroj nezmizela úplně, byla dál využívána chudší nižší šlechtou nebo městskou hotovostí.²²² Zbroj byla nejdražší součástí výzbroje, a proto vlastní zbroj měli zpravidla bohatí měšťané, zatímco chudší obyvatelé byli dovybaveni kusy z městské zbrojnice.²²³

Jak kroužková, tak plátová zbroj se sestávala z různých částí. Vzhledem k vysoké ceně ochranné zbroje není možné očekávat, že by měšťan uchovával v domácnosti kompletní zbroj. Nejdůležitějšími částmi byly ty, které sloužily k ochraně trupu a hlavy. Zbytek zbroje, tedy ochrana rukou, nohou nebo případně krku, byla tvořena několika kusy. Řadu z nich nacházíme v již uvedeném vybavení, které Karel IV. poskytl městu Plzni.

²¹⁸ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 237.

²¹⁹ CONTAMINE, Philippe. *Válka ve středověku.* Praha, 2004, s. 175. ISBN 80-7203-615-7.

²²⁰ TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Praha, 1891, s. 356.

²²¹ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s. 322-323. ISBN 80-7185-661-4.

²²² KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl.* Praha, 1985, s. 228.

²²³ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století.* Praha-Litomyšl, 2004, s. 401. ISBN 80-7185-661-4.

5.4.1 Ochrana hlavy

Pro ochranu hlavy byla používána přilba, někdy nazývána v záznamech lebka, nebo železný klobouk. Železné klobouky byly výhodné v tom, že neomezovaly výhled.²²⁴ V dané době byly poměrně rozšířené basinety, což byl typ přilby s hledím.²²⁵ Město Bělá uvádí v roce 1438, že vlastní „lebku baštiniční.“²²⁶ V závěti brněnské vdovy nacházíme jmenovitě 2 přilby s hledím. Ve stejném odkazu je hovořeno také o 2 dalších přilbách.²²⁷ Podobně nacházíme v několika odkazech železný klobouky. Kutná Hora měla ve zbrojnici jak kapalíny, tak jiné přilby, stejně tak uvádí přilby Kolín. Pod termínem lebka je uvedena v soupisech slánské městské hotovosti.²²⁸

5.4.2 Ochrana trupu

K ochraně horní poloviny těla sloužily kroužkové košile, kyrusy, brigantiny a prošívanice. U prošívanice rozlišujeme 2 typy, měkkou a tvrdou. Měkké prošívanice byly málo vycpané a byly nošeny pod pláty, tvrdé, které byly více vycpané, se nosily přes košili a jejich účelem bylo tlumení úderů.²²⁹ Brigantina byl zdokonalený plátový kabátec, případně vesta.²³⁰ Byl pokrytý velkým množstvím malých plátů kovu, které tak lépe kryly.²³¹

Kroužková košile byla v pozdním středověku sice zastaralá, ale stále hojně používaná.²³² 3 kroužková košile nacházíme v testamentu brněnské měšťanky. Další měšťané zase v odkazech uváděli kyrusy a pancíře. Plechy a pruplechy jsou uvedeny v seznamu vybavení slánských bojovníků, ale jejich počet se u jednotlivých výprav pohybuje v řádu jednotek a není specifikována jejich podoba.²³³

²²⁴ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004, s.374-375. ISBN 80-7185-661-4.

²²⁵ Tamtéž, s. 405.

²²⁶ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890, s. 268.

²²⁷ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013, s. 629. ISBN 978-80-86736-36-5.

²²⁸ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 193. ISSN 0036-5335.

²²⁹ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004, s. 340. ISBN 80-7185-661-4.

²³⁰ KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 281.

²³¹ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004, s. 365. ISBN 80-7185-661-4.

²³² KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985, s. 281.

²³³ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 193. ISSN 0036-5335.

5.4.3 Štíty

V rámci ochranné výzbroje nelze opominout štíty. Pěchota používala velké štíty, které kryly většinu, popřípadě celou postavu. Byly rozlišovány 2 druhy, pavéza a taras. Pavéza kryl většinu postavy a byla používána střelci. Jelikož střelec musel štít nést, byl kvůli své velikosti vyroben z měkkého dřeva, které bylo potaženo kůží. Kromě krytí jim poskytovala oporu při míření. Taras byl pohyblivý pěchotní štít vyrobený z tvrdého dřeva. Býval opatřen opěrkou a střílnou.²³⁴

Pavézy jsou v soupisu slánské hotovosti a v již dříve zmíněných městských zbrojnicích měst Louny a Kutná Hora.²³⁵ V Muzeu města Brna se nacházejí dvě dochované pavézy z brněnské městské zbrojnice, které pocházejí z 40. až 60. let 15. století.²³⁶ Také se o pavézách hovoří v brněnských testamentech.

Dále byly užívány i menší štíty, ačkoliv v době pozdního středověku byly využívány především jízdou. Malý terčový štít je uveden u 11. výpravy města Slaný.²³⁷

²³⁴ KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004, s. 405. ISBN 80-7185-661-4.

²³⁵ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 193. ISSN 0036-5335.

²³⁶ JAN, Libor (ed), MALANÍKOVÁ, Michaela Antonín et al. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013, s. 631. ISBN 978-80-86736-36-5.

²³⁷ MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 193. ISSN 0036-5335.

6. Závěr

Městské zbrojnice byly důležitou součástí dobového vojenství. Vlastní vojsko a výzbroj spolu s městskými hradbami ochraňovala město před zemskými škůdci, nepřáteli království i domácími protivníky města. Během 15. století se česká města stala politickými protihráči šlechty a svou pozici byla schopná do určité míry hájit i za pomoci svých vojenských arsenálů. Zbrojnice tak byly i politickým nástrojem.

První kapitola se soustředí na vojenskou pozici královských měst. Zaměřuje se na rozvoj zbrojních řemesel ve městě, vojenskou organizaci a počátky vzniku městských zbrojnic. Městské vojsko bylo ve většině případů založeno na čtvrtním principu, některá města zvolila cechovní princip, který přenesl vojenské povinnosti na členy cechů. Po husitských válkách došlo k nárůstu počtu profesionálních žoldnérů, kteří byli najímáni městy a postupně nahrazovali měšťany na městských taženích.

V řadě měst měl velký podíl na obsahu zbrojnic král Karel IV., který jim přidělil ochrannou zbroj dovezenou z Německa. Do současnosti se bohužel dochovala pouze městská zbrojnice v Plzni. Ostatní města byla postihnuta konfiskacemi v roce 1547 a musela odevzdat obsah obecních zbrojnic, ponechat si mohla pouze osobní zbraně měšťanů. Plzeň byla vyjmuta z postihu, protože zachovala věrnost králi Ferdinandovi. Některá města jako Domažlice byla ušetřena kvůli své strategické poloze, ale část inventáře byla rozdělena do rukou měšťanů.

V druhé části jsou uvedeny místa sloužící k uložení výzbroje. Nejvyužívanějším místem byla radnice. Pokud mělo město palné zbraně, umístilo je do strategických pozic jako byly hradby a hradební věže nebo městské brány. V branách byly také umístěny střelné zbraně. Jiná centrální místa se u nás téměř nepoužívala. Měšťané ve svých domácnostech uchovávali podstatnou část chladných zbraní, ale také vlastnili ochranné zbroje.

Třetí kapitola se zabývá právními ustanoveními omezujícími nošení a používání zbraní. Tato usnesení pocházela od měst, zemského sněmu, případně byla součástí cechovních regulí. Zde lze pozorovat několik tendencí. Brno na straně jedné kladlo velký důraz na možnost sebeobranu, a proto poskytovalo svým měšťanům naprostou volnost nošení zbraní ve městě, s výjimkou dlouhé dýky, a to dokonce i při jednání soudu. Tato velká míra svobody byla ovšem podmíněna rozlišováním účelu užití zbraně. Částečná omezení v jiných městech, která omezovala pouze určité vrstvy městského obyvatelstva, případně bránila nošení nebo užití zbraní v konkrétních místech jako hospody nebo po určitou dobu, jak bylo poměrně často v případě trhů, se postupně množily a daly vzniknout vojenským a policejním řádům. Právo na

sebeobranu šlo stranou, bezpečnost měly zaručit zákazy zbraní a lidé pověření dohledem nad jejich dodržováním. Zákazy se dotkly i tak běžných zbraní jako byly tesáky. V Praze na počátku 16. století tendenci zamezit nošení všech typů zbraní. Pouze částečně se jednalo o způsob, jak zažehnat bod sporu mezi šlechtici a měšťany.

Oproti tesákům se ručnice staly předmětem zákazů poměrně rychle. Na počátku 16. století se palné zbraně staly přesnějšími a jejich počet rostl, stejně tak začaly přibývat jejich zákazy. Jejich vnímaná nebezpečnost byla taková, že zemský sněm několikrát vydal zákazy ohledně jejich nošení, platné pro všechny obyvatele bez rozdílu.

V poslední části jsou představeny zbraně a zbroj, které v dané době tvořily inventáře městských zbrojnic nebo byly majetkem měšťanů. Ochranná zbroj dosáhla takového stupně vývoje, že sečné a bodné zbraně začaly být méně účinné. V 15. století proto hrály velkou roli úderné a střelné zbraně. I přesto byly sečné a bodné zbraně jako byly stále běžné. Na přelomu 15. a 16. století přebírají důležitější roli střelných zbraní palné.

Práci by bylo možné rozšířit detailními rozbory městských účtů z dané doby se zaměřením na výdaje za zbraně, zbroj, žoldnéře nebo další válečná vydání, popřípadě o další archeologické nálezy, které by byly spojeny s městskou zbrojnicí nebo měšťany. Zničení pozdně středověkých zbrojnic vinou konfiskací z roku 1574 badatelskou činnost značně ztěžuje. Proto je další možností zpracování poznatků z vedlejších zemí Koruny české, ať už prostřednictvím zachovalých listin, městských knih počtů nebo důvěryhodných kronikářských zápisů.

7. Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny:

AHMP, Sbíрка rukopisů, inv. č. 332, fol. 83 (b).

Edice pramenů:

ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed). *Codex iuris municipalis II*. Praha, 1895.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír – FRIEDRICH, Gustav (edd). *Codex iuris municipalis III*. Praha, 1948.

HOFFMANN, František (ed). *Jihlavské právo*. Havlíčkův Brod, 1959.

JIREČEK, Josef – JIREČEK, Hermenegild (edd). *M. Brikcího z Licka Práva městská*. Praha, 1880.

KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan (edd). *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha, 2007. ISBN 978-80-86197-91-3.

STRNAD, Josef (ed). *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad. Část I., Od r. 1300-1450*. Plzeň, 1891.

STRNAD, Josef (ed). *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad. Část II., Od r. 1450-1526*. Plzeň, 1905.

VANIŠ, Jaroslav (ed). *Kniha počtů královského města Loun z let 1450-1472 a 1490-1491 = Liber rationum regalis civitatis Lunae ad annos 1450-1472 et 1490-1491 pertinens*. Praha, 1979.

Literatura:

BAADER, Joseph. Nürnbergs Stadtviertel im Mittelalter. In *Jahresbericht des Historischen Vereins für Mittelfranken* 32. Ansbach, 1864, s. 52-84.

- BOROVSKÝ, Tomáš. Město proti králi. In *Alis volat propriis: sborník příspěvků k životnímu jubileu Ludmily Sulitkové*. Brno, 2016. ISBN 978-80-86736-49-5.
- CONTAMINE, Philippe. Válka ve středověku. Praha, 2004. ISBN 80-7203-615-7.
- ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 5, 1402-1437*. Praha, 2000. ISBN 80-7185-264-3.
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 6., 1437-1526*. Praha, 2007. ISBN 80-7185-264-3.
- DOUŠA, Jaroslav. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha, 2004. ISBN 80-7106-723-7.
- FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo na konci středověku (1389 - konec 15. století)*. Brno, 2008. ISBN 978-80-86736-11-2.
- FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo: zakladatelské období (-1359)*. Brno, 2001. ISBN 80-86488-00-4.
- FRÝDA, František. *Plzeňská městská zbrojnice*. Plzeň, 1988.
- GOLIŃSKI, Mateusz. The Individual Participation of the Burghers of Wroclaw in Military Expeditions. In *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 15, 2002, s. 79-86. ISSN 0860-0007.
- HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2.
- JAN, Libor, ed. *Dějiny Brna. 2, Středověké město*. Brno, 2013. ISBN 978-80-86736-36-5.
- KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa. 1. díl*. Praha, 1985.
- KLUČINA, Petr. *Zbroj a zbraně. Evropa 6.-17. století*. Praha-Litomyšl, 2004. ISBN 80-7185-661-4.
- KOLÁŘ, František (ed.). *Opavské hradby*. Opava, 2013. ISBN 978-80-85034-70-7.
- KREJSOVÁ, Jana. K obléhání českých a moravských měst ve středověku. In *Forum urbes medii aevi. 5: městské fortifikace ve vrcholně středověkých zeměpanských městech střední Evropy*. Brno, 2008, s. 312-335. ISBN 978-80-903588-3-6, ISSN 1803-1749.
- MACEK, Josef. *Jagellonský věk v Českých zemích. Díl 3. Města*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0629-X.

MALÝ, Zbyněk. Vojenská hotovost města Slaného v době poděbradské. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A, Historie 15*. Praha, 1961, č. 4-5, s. 143-234. ISSN 0036-5335.

MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk – PLAČEK, Miroslav. Opevnění moravských zeměpanských a biskupských středověkých měst. In *Forum urbes medii aevi. 5: městské fortifikace ve vrcholně středověkých zeměpanských městech střední Evropy*. Brno, 2008, s. 6-33. ISBN 978-80-903588-3-6, ISSN 1803-1749.

PEŠEK, Jiří. Pražské měšťanské zbrojnice v letech 1584-1620. In *Documenta Pragensia VI/1*, 1986, s. 132-149. ISSN 0231-7443.

POLÍVKA, Miloslav. Přípravy vojenských kontingentů města Řezna na tažení do Čech proti husitům. In *Mediaevalia Historica Bohemica 3*, 1993, s. 253-266. ISSN 0862-979X.

POLÍVKA, Miloslav. Vývoj zbrojních řemesel v Praze na konci 14. a 1. polovině 15. století. In *Documenta Pragensia VI/1*, 1986, s. 47-74. ISSN 0231-7443.

PRCHAL, Vítězslav. Městská zbrojnice a obranyschopnost města. In *Dějiny Olomouce 1*. Olomouc, 2009, s. 302-303. ISBN 978-80-2369-2.

ŠKAŘUPA, Petr. *Právní aspekty cechovního zřízení v českých zemích*. Praha, 2011. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl VIII*. Praha, 1891.

VOJTÍŠEK, Václav. *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*. Praha, 1928.

VOREL, Petr. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek 7, 1526-1618*. Praha, 2005. ISBN 80-7185-264-3.

WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Díl I*. Praha, 1890.

WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl II*. Praha, 1892.

ŽÁKOVSKÝ, Petr. *Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku*. Brno, 2014. Dizertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie.

Internetové zdroje:

Bojový cep; kolem 1500. *Vojenský historický ústav Praha*. Online. [cit. 2018-11-10].

URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/bojovy-cep-kolem-1500/>>.

Bývalá zbrojnice, dnes Galerie Slovákého muzea. *Památkový katalog*. Online. [cit. 2018-11-10].

URL:

<<https://pamatkovykatalog.cz?element=14508165&action=element&presenter=ElementsResults>>.

Historický vojenský ústav. *Hever k napínání kuše; střední Evropa; kolem 1550*. Online. [cit. 2018-06-10].

URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/hever-k-napinani-kuse-stredni-evropa-kolem-1550/>>.

Malostranská zbrojnice. *Památkový katalog*. Online. [cit. 2018-11-10].

URL:

<<https://pamatkovykatalog.cz?element=15627836&action=element&presenter=ElementsResults>>.

Palcát šestiperý, severní Itálie, 1. polovina 16. století. *Vojenský historický ústav Praha*. Online. [cit. 2018-11-20].

URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/palcat-sestipery-severni-italie-1-polovina-16-stoleti/>>.

Plzeňská městská zbrojnice. Rozšířená verze.

URL:

<http://www.zcm.cz/sites/default/files/plzenska_mestska_zbrojnice_rozsirena_verze.pdf>

Válečné kladivo; západní Evropa; 1. polovina 16. století. *Vojenský historický ústav Praha*. Online. [cit. 2018-11-20].

URL: <<http://www.vhu.cz/exhibit/valecne-kladivo-zapadni-evropa-1-polovina-16-stoleti/>>.

Západočeské muzeum v Plzni. *Plzeňská městská zbrojnice*. Online, 2013. [cit. 2018-06-05].

URL: <<http://www.zcm.cz/expozice/plzenska-mestska-zbrojnice>>.

Zbrojnice Městský dvůr - Zbrojnice. *Památkový katalog*. Online. [cit. 2018-11-10].

URL:

<

<https://pamatkovykatolog.cz?element=15301177&action=element&presenter=ElementsResults>>.

Seznam zkratk

AHMP Archiv hlavního města Prahy

Abstract

The subject of this theses is the city armoury in the Late Middle Ages. The main attention is given to their location and inventory, the city military organization and the laws regarding the carrying of weapons and armour. The theses is divided into 4 parts.

The first chapter describes the political and military situation of Crown cities after the end of the Hussite Wars. The attention is given to the arms industry and military organization of the cities. The numbers of craftsmen making arms were slowly rising and the Bohemian cities had made a good use of their work, although they also had been buying weapons made in neighbour countries. The military organization of the cities was militia based and most of them had used the quarter system, although some cities preferred the guild system. In the Late Middle Ages we can also see the rise of professional mercenaries. This chapter ends with the introduction to the history of city armouries in Bohemia, with special attention to the armoury of Pilsen, which is the only preserved city armoury from the Late Middle Ages in Bohemia.

Second part presents different location where the weapons and armour were stored. The most prominent one was a city hall, which was used in many cities for this purpose. The other locations were of value for the defense purposes, because they had been strategically important places like the city walls, the towers and the gates. A good portion of the weaponry and armour that was used by the militia was in the hands of the citizens. This was especially encouraged by the guild statutes or the city rules regarding new citizens.

The third part deals with the legal side of owning and carrying of weapons. While some cities were quite relaxed in their regulations and allowed to carry their weapons for the purpose of self defense, other cities were more strict and had forbidden the carrying of weapons to certain groups of people, during certain events or even forbid the carrying of weapons completely. Especially with the raise of gunpowder weapons more and more cities decided to restrict their use and carrying. Even the land assembly decided to ban handguns completely in 1524 with the exception of war.

The last chapter describes the most typical pieces of weaponry and armour that had been part of the city armoury or property of the citizens. Weapons are divided into categories based on their usage and make. The type of weapons and armour are supplemented by archaeological findings or bills from city accounting books.